

Intuition som en del av den kreativa processen

En kvalitativ studie med filmfotografer och videokonstnärer

Sophie Feldt

Examensarbete

Film & TV

2018

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Film & TV
Identifikationsnummer:	15348
Författare:	Sophie Feldt
Arbetets namn:	Intuition som en del av den kreativa processen En kvalitativ studie med filmfotografer och videokonstnärer
Handledare (Arcada):	Robert Nordström
Uppdragsgivare:	-
<p>I filmfotografers och videokonstnärers arbetsprocess ingår kreativitet, tidspress och beslutsfattande – element som sporrar till intuitivt tänkande. Trots detta har det forskats relativt lite i intuition som en del av deras kreativa process. Därför var syftet med denna studie att utreda och beskriva på vilket sätt filmfotografer och videokonstnärer använder sig av intuition som en del av den kreativa processen. Den kvalitativa studien gjordes utgående från ett hermeneutiskt fenomenologiskt förhållningssätt och med den halvstrukturerade intervjun som metod. Avgränsningen var att jag såg på ämnet ur en filmfotografs synvinkel och att jag fokuserade på de utsagor som kunde kopplas till filmskapandeprocessen. I studien intervjuades två filmfotografer, Marita Hällfors och Esa Vuorinen samt videokonstnärerna Sami van Ingen och Eija-Liisa Ahtila. I den teoretiska referensramen behandlades filmfotografens kreativa process, beslutsfattande som en del av den kreativa processen och Roland Barthes (1981) begrepp studium och punctum. Ytterligare presenterades Asta Raamis (2015) doktorsavhandling om intuitionens roll i den kreativa processen samt hur man kan utnyttja och utveckla sin intuition. Resultaten i min studie visade att intuition är en essentiell del av filmfotografers och videokonstnärers kreativa process och att intuition är ett nödvändigt verktyg för att slutresultatet skall få ett högt konstnärligt värde. Filmfotograferna använde intuition främst i bildskapandeprocessen under inspelningssituationen medan videokonstnärerna använde intuition främst då de skapar visioner i början av den kreativa processen och för att slutprodukten ska hitta sin rätta form. Gemensamt för filmfotograferna och videokonstnärerna var att intuition användes för att ”se” och att de med hjälp av intuition kunde fatta beslut, hitta samband och se lösningar som de inte skulle ha kapacitet att göra i ett helt medvetet tillstånd. Studiens resultat stöddes av tidigare forskning, men bidrog också med ny information om intuitionens roll som en del av den kreativa processen hos filmfotografer och videokonstnärer. På grund av intuitionens potential är det viktigt att fortsätta forska i ämnet.</p>	
Nyckelord:	Intuition, kreativ process, filmfotografering, videokonst, studium, punctum, Marita Hällfors, Esa Vuorinen, Sami van Ingen, Eija-Liisa Ahtila
Sidantal:	62
Språk:	Svenska och finska
Datum för godkännande:	

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Film & TV
Identification number:	15348
Author:	Sophie Feldt
Title:	Intuition as part of the creative process A qualitative study with cinematographers and video artists
Supervisor (Arcada):	Robert Nordström
Commissioned by:	-
<p>In cinematographers' and video artists' work a lot of creativity, time pressure and decision making is involved – all elements that trigger intuitive thinking. However, relatively little research has been made about the role and possible benefits of intuition within the moviemaking process. The aim of this study is therefore to investigate how cinematographers and video artists use their intuition as part of the creative process. The qualitative study was made with a hermeneutic phenomenological approach and the half-structured interview was used as the method. The interviews were made with cinematographers Marita Hällfors and Esa Vuorinen and the video artists Sami van Ingen and Eija-Liisa Ahtila. The delimitation of the study is that I approach the matter from a cinematographer's point of view and focused on commentaries that can be connected with the moviemaking process. In the theoretic framework, the cinematographers' creative process, decision making as a part of the creative process and Roland Barthes' (1981) concepts studium and punctum are being discussed. Moreover, Asta Raamis' dissertation about the role and plausible benefits of the intentional use of intuition within the creative process is presented. This study shows that intuition is an essential part of the cinematographers' and video artists' creative process and moreover that it is a necessary tool for the end product to become outstanding. For cinematographers, the use of intuition is connected with finding the shot during the actual movie making, whereas the video artists use intuition to help them produce the initial visions and for their work to find its final shape. What the informants have in common is that they use intuition to "see" and to make decisions, notice connections and find solutions that they wouldn't have capacity to make or do in a completely conscious, rational state of mind. The findings are in line with previous research, but this study also contributes with new information and insight on how cinematographers and video artists use their intuition as a part of their creative process. Because of the potential of intuition, it's important to continue research within the subject.</p>	
Keywords:	Intuition, creative process, cinematography, video art, studium, punctum, Marita Hällfors, Esa Vuorinen, Sami van Ingen, Eija-Liisa Ahtila
Number of pages:	62
Language:	Swedish and Finnish
Date of acceptance:	

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Film & TV
Tunnistenumero:	15348
Tekijä:	Sophie Feldt
Työn nimi:	Intuitio osana luovaa prosessia Laadullinen tutkielma elokuvaajilla ja videotaiteilijoilla
Työn ohjaaja (Arcada):	Robert Nordström
Toimeksiantaja:	-
<p>Elokuvaajien ja videotaiteilijoiden työprosessiin sisältyy paljon luovuutta, painetta ja päätöksentekoa – seikkoja, jotka stimuloivat intuitiivista ajattelua. Tätä huolimatta, intuition roolia ja mahdollisia hyötyjä on tutkittu suhteellisen vähän elokuvan teossa. Tämän takia tämän tutkielman tarkoitus on selvittää, millä tavalla elokuvaajat ja videotaiteilijat käyttävät intuitiota osana luovaa prosessia. Laadullinen tutkielma tehtiin hermeneuttis-fenomenologisella tutkimusotteella. Metodina käytettiin puolistrukturoitua haastattelua. Haastattelut tehtiin elokuvaajien Marita Hällforsin ja Esa Vuorisen sekä videotaiteilijoiden Sami van Ingenin ja Eija-Liisa Ahtilan kanssa. Tutkielman rajausta on siinä, että lähestyn aiheesta elokuvaajan näkökulmasta ja että keskityn niihin lausuntoihin, joita voidaan liittää elokuvausprosessiin. Teoreettisessa viitekehyksessä käsitellään elokuvaajan luovaa prosessia, päätöksentekoa osana luovaa prosessia ja Roland Barthesin (1981) käsitteet studium ja punctum. Tämän lisäksi esittelen Asta Raamin (2015) väitöskirjaa, joka käsittelee sekä intuition roolia, että sen hyötyä luovassa työssä. Tutkielmani osoittaa, että intuitio on oleellinen työkalu, jotta lopputulos olisi erikoislaatuinen. Elokuvaajille intuition käyttö liittyy varsinkin kuvan luomiseen elokuvaustilanteessa, kun taas videotaiteilijat käyttävät intuitiotaan apuna visioinnissa ja jotta lopputuote löytää oikean muotonsa. Yhteistä vastaajille oli, että intuitiota käytetään ”näkemiseen”, päätöksien tekemiseen, yhteyksien huomaamiseen ja ratkaisujen näkemiseen silloin kun se ei ehkä olisi mahdollista täysin tietoisin ja rationaalisin keinoin. Aikaisempi intuitiotutkimus tukee tutkielmani tuloksia, mutta tutkielmani antaa myös uutta tietoa ja käsityksen siitä, miten elokuvaajat ja videotaiteilijat käyttävät intuitiotaan osana luovaa prosessia. Intuition potentiaalin takia on tärkeää, että tutkimusta tästä aiheesta jatketaan.</p>	
Avainsanat:	Intuitio, luova prosessi, elokuvaaminen, videotaide, studium, punctum, Marita Hällfors, Esa Vuorinen, Sami van Ingen, Eija-Liisa Ahtila
Sivumäärä:	62
Kieli:	Ruotsi ja suomi
Hyväksymispäivämäärä:	

INNEHÅLL

1	Bakgrund.....	1
2	Min berättelse	2
3	Inledning	5
4	Teoretisk referensram	7
4.1	Filmfotografering – en kreativ process	7
4.2	Beslutsfattande som en del av den kreativa processen	9
4.3	Skilnaden mellan film- och videokonst.....	11
4.4	Intuition	12
4.4.1	<i>Intuitionens historia och definition.....</i>	<i>12</i>
4.4.2	<i>Intuitionens roll i den kreativa processen.....</i>	<i>15</i>
4.5	<i>"I see, I feel, hence I notice, I observe, I think": studium och punctum.....</i>	<i>17</i>
5	Syfte och forskningsfrågor	21
6	Avgränsning	22
7	Metodologiska utgångspunkter.....	23
7.1	Tillvägagångssätt och informanter.....	23
7.1.1	<i>Marita Hällfors, Esa Vuorinen, Sami van Ingen och Eija-Liisa Ahtila.....</i>	<i>24</i>
7.2	Metod.....	26
7.2.1	<i>Kvalitativ induktiv forskning.....</i>	<i>26</i>
7.2.2	<i>Halvstrukturerad intervju.....</i>	<i>26</i>
7.2.3	<i>Intervjuguiden</i>	<i>28</i>
7.2.4	<i>Hermeneutiskt fenomenologiskt förfarande</i>	<i>29</i>
8	Resultatredovisning.....	33
8.1	På vilket sätt beskrivs intuition?.....	33
8.2	Vilken roll har intuition inom den kreativa processen?	35
8.3	När används intuition i den kreativa processen?	37
8.4	På vilket sätt används intuition inom den kreativa processen?	41
8.5	Kloka ord och råd på vägen.....	46
9	Sammanfattning och diskussion.....	48
10	Slutord.....	54
	KÄLLOR.....	56
	Bilagor	60
	<i>Bilaga 1. E - post</i>	<i>60</i>
	<i>Bilaga 2. Skriftligt medgivande</i>	<i>61</i>
	<i>Bilaga 3. Intervjuguide</i>	<i>62</i>

1 BAKGRUND

I skrivande stund har jag studerat filmfotografering i drygt tre år och har närmare 20 olika filmproduktioner bakom mig i vilka jag främst jobbat inom fototeamet. Jag har dock fotograferat stillbilder största delen av mitt liv – min önskan om att få en kamera i födelsedagspresent uppfylldes då jag var sju år gammal. Att fotografera är ett sätt för mig att uttrycka mig och min syn på världen. Samtidigt har det uppfyllt mitt behov att fånga all dagliga stunder i vardagen och som följd fånga en sorts essens av att vara människa. Jag har alltid varit mest fascinerad av att fånga det vackra i det som traditionellt inte klassas så. Det kan i praktiken vara att fånga ett uttryck som berättar mycket mer än ett perfekt leende kan eller att se de vackra mönster som grenarna av döda träd eller vass formar.

Det var först efter att jag började studera filmfotografering som det gick upp för mig hur lite jag i själva verket visste om det breda ämnet som är filmfotografering. Jag fick märka att filmfotografens arbete är komplext, mångfacetterat och kräver både starkt tekniskt och konstnärligt kunnande. Samtidigt är ett flertal kompetenser önskvärda för att man ska lyckas i sitt arbete, som stark kommunikationsförmåga, kreativitet, nyfikenhet och känslighet. Ytterligare ska filmfotografen vara kvicktänkt, analytisk och det krävs även en stark problemlösningssmentalitet och organisationsförmåga. Men det som jag också till min förvåning märkte var att en stor del av arbetet kunde jag inte läsa om – de flesta böckerna inom filmfotografering behandlar endast de tekniska aspekterna och inte de konstnärliga. Det är visserligen just de tekniska aspekterna och bredden av filmfotografering som yrke som varit den största utmaningen för mig i mina studier. Okunskap under inspelningar har ibland lett till att jag fått lov att lita på min känsla, tidigare erfarenhet och intuition. Men jag har också fått märka att på samma sätt som med stillbildsfotografering är filmskapande en mycket personlig erfarenhet, eftersom arbetets karaktär nästan tvingar en att vara mycket engagerad och att sätta sig själv på spel. Slutprodukten kommer alltid att visa hur fotografen ser på sin omvärld. Enligt min åsikt är känslan för filmfotograferingen medfödd trots att man ständigt kan utveckla den. Det är en känsla för estetik, men det handlar också om att man intuitivt ”bara vet” att en bild ska tas just då och just på det sättet, med just den vinkeln och kompositionen, utan att man nödvändigtvis kan förklara varför. För mig är denna intuition mycket viktig.

2 MIN BERÄTTELSE

Jag befinner mig för tillfället i en kreativ process, eftersom vi nyligen satt igång en produktion vars inspelningar börjar om 5 veckor. Jag har läst manuset och på basis av det ska jag skapa en visuell värld för filmen. Denna värld ska stöda berättelsen och jag ska klara av att tydligt se den här världen framför mig. Jag kliver in i en värld där jag själv inte varit förr, men samtidigt är det jag som ska skapa den. Det är denna första vision som tar mig vidare i mitt arbete och de beslut som fattas härafter gör jag i relation till denna vision. Det som jag gör parallellt under hela processens gång är att jag ifrågasätter min ursprungliga vision, men i flera stunder får jag också lov att helt enkelt lita på den. Filmfotografens arbetsprocess är därför på ett positivt sätt mycket utmanande, eftersom filmfotografen konstant bollar med olika tankar, känslor, idéer och visioner. Denna process är i högsta grad kreativ.

Då man engagerar sig mycket i skapande känns det tungt då det inte blir som man tänkt sig, men mycket belönande då man lyckas. Det finns ett tillfälle som blivit mitt bästa minne från en filminspelning och höjdpunkten från studietiden. Jag kommer aldrig att glömma stunden - jag njöt så mycket och kände att jag var i mitt esse. I stunden kändes det som att jag gjorde metodskådespeleri - eller metod filmfotografering, i mitt fall. Scenen utspelade sig i ett badrum, där två bästa vänner kommer hem efter en kväll ute i nattlivet. Fulla och lyckliga äter de nattmat i badkaret, men börjar efter en stund gräla intensivt, ett gräl som är vändpunkten i filmen. Under hela filmens gång hade kameran fungerat lite som en fluga i taket som fått leva med vännerna och deras känslor. Därför ville jag också nu, med kameran på min axel, vara med i situationen med inlevelse. Flugan i taket har också varit ute i nattlivet och blir lika förvånad som vännerna av att grälet bryter ut. För att skapa denna effekt så realistiskt som möjligt hade vi med regissören bestämt att denna scen ska filmas som en one-take, det vill säga istället för att fördela scenen i flera olika bilder, vilket man vanligtvis gör, filmade vi hela scenen som en enda lång tagning som varade i närmare 10 minuter. Vidare hade vi inte planerat exakta kamerarörelser, utan jag skulle få känna efter och leva med karaktärerna och situationen till hundra procent.

Scenen filmades i skolans studio där vi byggt upp ett litet badrum med alla 4 väggar och dörr, bara taket fattades. På skådespelarnas begäran hade vi på dånande högt musik innan

regissören ropade tagning. Skådespelarna skrek, sjöng och dansade med musiken för att komma in i en grovt berusad sinnesstämning. På mitt eget sätt gjorde jag precis likadant, men jag satt på min mini räls med ögonen slutna och lät huvudet falla mot bröstet och kroppen slappt hänga och gunga med musiken. Jag psykade mig själv till att vara berusad. Då regissören hojtade tagning placerades kameran på min axel och jag lät min kropp, fortfarande slapp, ta emot den. Nu var det bara vi tre i badrummet, skådespelarna och jag, och det var knäpptyst i studion. Allt det övriga i min omvärld stängdes ut, och det enda som fanns var dom två. Jag måste totalt överlämna mig själv till situationen och observera med hjälp av kameran. Alla mina sinnen var på fullt alerta medan min kropp stundvis hängde med som ett slappt fyllo. Att ha kameran på axeln flera gånger kring 10 minuter i sträck och vara så koncentrerad torde vara tungt, men ärligt talat minns jag det inte alls så. Jag har levt så intensivt i stunden att ingenting annat existerat. Och det är i den stunden som jag har lyckats gå på känsla, lyckats leva med så starkt, att jag är säker på att jag använt intuition. Jag vet att det var tack vare den som jag lyckades fånga stunden, men jag vet inte exakt på vilket sätt jag använde den.

Under scenens gång har jag konstant gjort val – vem eller vad ska jag filma, ska jag komma närmare eller ska jag ta mig längre bort? När skall jag filma vad, när skall jag sluta filma det för att istället filma nåt annat? Det att jag satt på mini räls gjorde att jag lätt kunde knuffa med benen och låta mig åka längre bak eller längre fram, och med kameran på axeln kunde jag tilta och panna helt hur som helst. Men de val jag gjorde har jag inte tänkt på medvetet. Det kan bero på att medan jag njöt av situationen så var jag samtidigt också väldigt pressad. Då man filmar som en one take finns det inte plats för misstag i kamerarörelserna – du kan inte rädda scenen i klippet eftersom scenen inte är filmad från olika vinklar i många olika bildstorlekar. Jag var tvungen att lyckas fånga rätt stunder, rätta blickar och göra scenen till en lyckad helhet. Jag måste välja när det är viktigare att tittaren ser personen som säger repliken och när det är viktigare att fånga reaktionen på den andra karaktären i stället. Det var en rapp dialog mellan skådespelarna, där de till och med improviserade ibland, så jag måste som sagt konstant vara fullt alert och läsa av situationen. Det var stunden som berättade vilka val som jag skulle göra. Jag var så insatt i filmen, i karaktärerna och i stunden att det kändes som att bara jag kan göra det här rätt, och ”rätt sätt” presenterade sig sist och slutligen ganska naturligt egentligen. Att jag med hjälp av skådespelarnas arbete fick göra valen kändes som en otrolig makt. Vi filmade scenen 8 gånger, dvs. över 80 minuter bar jag kameran på axeln utan paus, sen

knackade regissören på dörren och vi tittade på varandra. Vi båda nickade och visste – där satt den perfekt.

Jag tycker att en filmfotograf behöver kunskap förutom om dramaturgi också om mänskligt beteende och att det är en konst att skapa en bild som berättar mer än 1000 ord. Den inlevelse och känsla som är en del av filmfotograferingens hela väsen lyser med sin frånvaro såväl i textböckerna om ämnet som också i den samhälleliga filmdebatten. Jag känner att man inte ser på filmfotografering som en konstform och jag undrar om det är berättigat. Tidigare skrev jag om att de tekniska aspekterna har varit svåra för mig, men samtidigt vet jag att jag kan lära mig dem – att utvecklas konstnärligt är inte lika lätt. För mig är det mest intressanta och den viktigaste delen av vårt arbete den inre resa som filmfotografen gör ensam. Det är där de konstnärliga och intuitiva aspekterna kommer in – och som det talas alldeles för lite om.

3 INLEDNING

Under mina studier inom filmfotografering har mina lärare uppmanat mig att lyssna på min intuition. De har uppmanat mig att utnyttja min intuition och att lita på mig själv bland annat då de regler som ingår i filmfotografering har stört min kreativa process och hindrat mig från att tänka fritt. Jag har uppmanats att lita på min intuition i förproduktionen men också under själva inspelningarna då de slutgiltiga bilderna skapas.

Såsom tangerats tidigare består arbetet som filmfotograf av flera olika arbetsskeden vilka stimulerar olika sorters tänkande. Arbetet kräver dels planering av rent tekniska aspekter men det största arbetet är planerandet och utförandet av filmens bildberättande och visuella stil som helhet, en helhet som bryts ner till val av bland annat ljus, komposition, vinkel och känsla för varje enskild bild. Filmfotografen måste i arbetets alla skeden fatta olika beslut och lösa problem angående hur någonting ska berättas och filmas. Denna kreativa process består således av tänkande som växlar och rör sig mellan rationellt och intuitivt tänkande. Det rationella tänkandet kan bland annat handla om beslut gällande praktiska och logiska saker som ska realiseras, som val av utrustning, behovet av etablerande bilder, motbilder o.s.v. Det intuitiva tänkandet, enligt mig, gäller bland annat fotografens förmåga att genom sin egen känsla och intuition hitta bilder som förmedlar en specifik känsla till tittaren. Under filminspelningarna ingår det i filmfotografens arbete tidspress, beslutsfattande och problemlösning. Dessa element är till sin karaktär sådana som sporrar till intuitivt tänkande (Hammond, 2000).

Eftersom mina lärare har uppmanat mig att använda min intuition och jag själv som filmfotograf ser på intuition som en naturlig del av den kreativa processen ville jag arbeta inom detta ämne. Min målsättning är att förstå på vilket sätt filmfotografer och videokonstnärer använder sin intuition och vidare är mitt syfte att få ny kunskap om intuition som en del av den kreativa processen.

Intuition har länge erkänts vara en del av den kreativa processen, men det har trots detta forskats relativt lite i ämnet och det finns således väldigt lite vetenskapligt bevisat om intuitionens roll, användning och eventuella fördelar i den kreativa processen (Raami, 2015). Detta finner jag mycket intressant eftersom kreativa element ingår i så många

branscher och det redan inom filmbranschen finns många kreativa uppgifter, som ljussättning, scenografi, ljud och inte minst foto. Men under de senaste årtionden har det börjat visas mycket intresse för den visdom som ligger i intuition (Dane & Pratt, 2009). Att det i dag finns mera forskning inom ämnet underlättar skrivandet av detta arbete, men samtidigt bidrar detta arbete till det vetenskapliga samfundet eftersom intuition som en del av den kreativa processen – speciellt som en del av filmfotografens arbete – är tämligen outforskat.

Detta är ett kvalitativt arbete där jag har valt att göra halvstrukturerade intervjuer med två filmfotografer och två videokonstnärer. Jag valde ett mindre sampel för att ha möjlighet att gå in på djupet med varje informant. I enlighet med den hermeneutisk fenomenologiska traditionen valde jag att inte ha en hypotes om hur, när eller varför intuition används och undvek således att styra mina informanternas svar till ett visst skede av deras kreativa process. Med andra ord försökte jag undvika att ha starka antaganden om intuitionens roll och istället bade informanterna förklara på vilket sätt de använder intuition i sitt arbete. Min avgränsning är att jag oundvikligen ser på ämnet ur en filmfotografers synvinkel och i första hand vill få en bättre förståelse för det yrke jag studerar. Ändå anser jag att videokonstnärer bidrar med oersättlig, intressant kunskap utgående från deras synvinkel i ämnet. I detta arbete talar jag om bildberättare då jag hänvisar till både filmfotografer och videokonstnärer.

I den teoretiska referensramen har jag valt att behandla filmfotografens kreativa process, beslutsfattande som en del av den kreativa processen och begreppen studium och punctum som Roland Barthes (1981) myntade inom fotokonsten tas upp. Vidare presenteras intuitionens forskningshistoria och den definition på intuition som används i detta arbete. Ytterligare behandlas intuitionens roll i den kreativa processen där Asta Raamis (2015) doktorsavhandling presenteras. Därpå behandlas studiens syfte, forskningsfrågor och avgränsning, varefter jag i metodkapitlet presenterar informanterna, den halvstrukturerade intervjun som metod, intervjuguiden och det hermeneutiskt fenomenologiska angreppssättet i resultatredovisningen samt analyserandet av materialet. Resultatredovisningen presenteras utgående från forskningsfrågorna. Efter det diskuteras och sammanfattas de viktigaste resultatens och förslag på fortsatt forskning ges. Arbetet avslutas med ett personligt slutord om arbetet som helhet.

4 TEORETISK REFERENS RAM

Den teoretiska referensramen börjar med en kort beskrivning av några kreativa element som ingår i filmfotografens arbetsprocess. Därefter behandlas beslutsfattande eftersom det tillhör en kreativ arbetsprocess och är kopplat till intuitivt tänkande. Skillnaden mellan film och videokonst presenteras kort eftersom denna studie innehåller intervjuer med både filmfotografer och videokonstnärer. Ytterligare behandlas intuition i den teoretiska referensramen. Jag tar upp intuitionens forskningshistoria och presenterar den definition på intuition som används i detta arbete. Som nämnts i inledningen behandlas också Asta Raamis (2015) banbrytande forskning om intuitionens fördelar och hur man kan utveckla sin egen intuition med avsikt att utnyttja den bättre under den kreativa processen. Jag presenterar och diskuterar också Barthes begrepp studium och punctum eftersom de beskriver den effekt som ett fotografi, dvs. visuellt berättande, kan ha på betraktaren vilket känns relevant bland annat med tanke på att filmfotografer och videokonstnärer i högsta grad är betraktare.

4.1 Filmfotografering – en kreativ process

Att hitta litteratur och tidigare forskning om filmfotografers användning av intuition eller överlag om de olika konstnärliga och kreativa element som är en del av deras arbete visade sig vara en utmaning. Jag hittade dock olika citat där filmfotografer uttrycker vilken roll de anser att intuition har i deras arbete. *"Filmfotografering är ett mycket komplext fält, som kräver lika mycket ren intuition som tekniskt kunnande"* (New York Film Academy, 2015) och *"mycket av filmfotografering är intuition – det är en konst, inte en formel"* (Stacey Collins, 2011) är exempel på hur kända filmfotografer beskriver sitt arbete. En annan filmfotograf hävdar att *"filmfotografering är intuition"* och vidare att *"det bara händer"* (Bekstry, 2016). Att jobba som filmfotograf är som citaten ovan konstaterar ett mångfacetterat arbete som förutom tekniskt kunnande kräver kreativitet, och i kreativitet ingår ofta intuition (Raami, 2015). I detta kapitel vill jag ge exempel på de kreativa element som kan ingå i filmfotografens arbetsprocess.

Att jobba som filmfotograf är att jobba med visuellt berättande. Det är filmfotografens ansvar att lyckas bygga upp det som hen, tillsammans med regissören, haft som vision för varje scen i strävan efter att berätta filmens handling så bra som möjligt. Innan filminspelningar gör A-fotografen (eng. Director of Photography, DoP) ofta mycket research och olika test för att lyckas med det visuella berättandet. Filmfotografen ska lyckas med att skapa rätt tid, plats och atmosfär i varje scen. Det är bland annat med kreativa element som ljussättning, bildkomponering, bildplanering och kamerarörelser som fotografen skapar den eftersträvnansvärda stämningen. Filmfotografen använder kreativitet inom alla dessa delar av arbetet. (Box, 1999)

Som ett exempel på en kreativ process inom filmfotografens arbete kan vi ta planerandet av ljussättningen för en film. Ljuset är ett enormt kreativt element av visuellt berättande och man kan inte underskatta det som ljuset berättar i en film. Ljuset är det som tittaren direkt och spontant lägger märke till och det är ljuset som skapar miljön för berättandet. (Brown, 2002) Då man ljussätter en scen måste filmfotografen bland annat välja ljusets riktning, karaktär, färg, intensitet och kvalitet (Fitt & Thorney, 2002). Planerandet består ofta av en kombination av erfarenhet, intuition och mycket omtanke där man skapar en vision och åsikt om hur varje scen ska ljussättas (Brown, 1996).

När det kommer till ljussättning finns det inget ”rätt och fel” sätt. Hur man ljussätter och filmar är kopplat till filmfotografens fantasi och eftersom allas fantasi fungerar olika, sägs det att det finns lika många sätt att ljussätta som det finns skapare, vilket ger en antydning om hur många beslut en filmfotograf måste fatta under processens gång. Men en bra ljussättning skapas då fotografen förstår och kan visualisera på vilket sätt ljuset och dess stämning kommer att påverka stämningen i en scen och vad det ljuset kommer att berätta för tittaren. Detta arbete börjar ofta i A-fotografens och regissörens fantasi. Regissören vet hur varje scen ska kännas, och tillsammans med filmfotografen visualiserar de miljön – vilka personer, händelser, känslor och atmosfär ska det finnas i den specifika scenen för att berätta det önskvärda för tittaren. Detta kräver mycket inlevelseförmåga och fantasi hos filmfotografen. Filmfotografen kan t.ex. tänka igenom vad karaktärens förhållande är till ljus – skulle personen välkomna solljus eller hellre ha gardinerna fördragna? Ska personen porträttera karisma, styrka eller förvirring? Ska ljuset visa att karaktären är en del av omgivningen där alla har en jämn belysning på sig, eller ska ljuset isolera karaktären

från dess omgivning, där de andra personerna förblir anonyma och i skuggan? Vilken färg och vilken karaktär på ljuset stöder karaktärens inre känslor? Vilka ljuskällor i ett utrymme kan man använda för att motivera ljuset? Hur passar ljuset in i filmens kurva – ska vi t.ex. röra oss från mörkret till ljuset, eller tvärtom? Samtidigt behöver ljussättningen inte vara en bokstavlig tolkning på den känsla som ska förmedlas – den kan också lika väl vara till exempel ironisk, vilket öppnar nya dörrar för filmfotografens kreativitet. Ett exempel på detta är att man kan ljussätta en ledsen person i solljus istället för att placera hen i en grå, regnig dag. Solljuset förstärker känslan av dåligt humör och detta sarkastiska och konfliktmässiga sätt att ljussätta är ett effektivt arbetsredskap inom visuellt berättande. (Box, 1999)

I exemplen ovan har jag försökt belysa att filmfotografen oundvikligen använder mycket kreativitet i sitt arbete. Ovan behandlades endast en del faktorer bara inom ljussättning som filmfotografen ska tänka på. Man använder fantasi, visualisering och man ska ha inlevelseförmåga och kunna tolka karaktärer. I exemplen ovan blir det också tydligt hur många beslut och val som fattas då man arbetar med visuellt berättande som medium.

4.2 Beslutsfattande som en del av den kreativa processen

A-fotografen har ett enormt ansvar under filminspelningarna, både gällande de kreativa elementen men också gällande de finansiella. Filmfotografen måste konstant balansera sina egna konstnärliga ambitioner med att hållas inom de ramar som bl.a. tidtabellen och budgeten kräver och jobbar således med inre och yttre konflikter. Då man i förproduktionen bestämmer den visuella stilen och skapar visioner måste man göra det inom produktionens ramar vilket ofta innebär att man måste anpassa sin fantasi till realiteter som budget och andra yttre omständigheter. (Box, 1999) Detta betyder att filmfotografen fattar många beslut under arbetets alla skeden. Ibland handlar det om att göra val då det inte finns ett enda alternativ som man tycker om. För att filminspelningarna ska gå så smort som möjligt, också under pressade situationer, försöker filmfotografen gå igenom alla scenarier och problem som kan uppstå före inspelningarna och också ha en plan för hur allting ska göras. Beslutsfattande och problemlösning är en stor och viktig del av filmfotografens arbete.

Allmänt kan konstateras att människan fattar beslut hela tiden och är därför en mycket effektiv beslutsfattare (Hogarth, 1988). Beslut fattas som ett resultat av en tankeprocess, och basen för den processen är den kunskap som människan besitter inom det området. Under sin livstid samlar människan kunskap via utbildning, arbete och livserfarenhet, kunskap som bearbetas och förändras under livets gång då man lär sig mera. Människans yrkeskunskap är ett slags specialkunskap med vars hjälp hon kan utföra sitt arbete. (Lauri et al., 1998)

Utgångspunkten för ett beslut är att det finns ett problem som ska lösas (Lauri, 1992). Många beslut fattas medvetet, men de flesta sker helt omedvetet. De omedvetna besluten fattas automatiskt och utan resonemang (Hogarth, 1988). Situationerna där man fattar beslut är sällan likadana och entydiga, och därför finns det ofta ett element av osäkerhet i människors beslut (Lauri et al., 1998).

Då man fattar beslut använder man sig antingen av rationella, även kallade analytiska, eller intuitiva tankeprocesser men för det mesta av en kombination av båda. *Rational decision theory*, den rationella beslutsfattningsteorin, förklarar på vilket sätt människan fattar ett optimalt beslut. Att fatta beslut rationellt innebär enligt teorin att välja det mest optimala eller det bästa alternativet av de alternativ man har. Denna teori har kritiserats på grund av att det finns hundratals studier som påvisar hjärnans begränsningar då den blir tvungen att bearbeta mycket information. (Conlisk, 1996; Lauri et al., 1998) Även om människan i princip har färdigheten att tänka rationellt, är det inte lätt i praktiken (Johnson-Laird, 2006). Herbert A. Simons teori *Bounded rationality* från år 1957 handlar kort sagt om att människans beslut formas av människans kognitiva kapacitet men påverkas också signifikant av omgivningen (Gigerenzer & Goldstein, 1996; Simon, 1982). Ett beslut influeras av bl.a. den kunskap beslutsfattaren har och inte har och av att klara av att avvärja och bedöma sina egna konkurrerande viljor, behov, önskemål och osäkerheter. Därför påverkas människors agerande i hög grad både av deras inre värld och av den yttre värld de agerar i. (Simon, 2000) Ett intuitivt beslut handlar om att människan snabbt skapar en helhetsuppfattning och fattar ett beslut på basis av det, detta behandlas detaljerat senare i teoretiska referensramen. Människan tenderar att använda intuition då hon är kreativ och i komplexa och tidspressade situationer, vilket filminspelningar ofta är.

4.3 Skillnaden mellan film- och videokonst

Hittills har det mest hänvisats till filmfotografering på grund av att jag är insatt i ämnet via mina studier och erfarenhet. Men eftersom detta arbete innehåller intervjuer med både filmfotografer och videokonstnärer beskrivs här kort hur videokonst skiljer sig från film. Även om båda yrkesgrupperna arbetar med samma medium, d.v.s. rörlig bild, är de egentligen ganska olika – film- och videokonst har varken samma utgångspunkter eller syfte.

Filmkonsten har utvecklats ur texter och teater och texten är fortfarande en utgångspunkt för film. En film är en visualiserad text där dramaturgins lagar är väsentliga medan man i videokonst skriver med bilder, så att säga. (Rastas, 2018) Videokonsten håller sig med andra ord inte till dramaturgins konventioner (Videotaide, 2018). Gene Youngblood, som har skrivit den klassiska boken *Expanded Cinema* år 1970 om videokonst, menar att då film kan liknas med en roman påminner videokonst mera om en essä eller ett kollage. (Rastas, 2018) Videokonst är en konstform där den rörliga bilden är konstnärens sätt att uttrycka sig. Denna konstform, som är ett sorts mellanting mellan film och bildkonst, utvecklades i USA på 1960 talet. Inom videokonsten behöver man inte hålla sig till några konventioner och vidare har de nödvändigtvis inte varken en enhetlig handling eller en dialog. (Videotaide, 2018) Till skillnad från film visas videokonst och installationer för det mesta på muser, gallerier och t.o.m. i gatubilden (Rastas, 2018).

Eftersom videokonstnärer använder samma medium och är visuella berättare helt som filmfotografer var jag intresserad av att veta mera om deras arbetsprocess och på vilket sätt de använder sig av intuition. Jag var nyfiken på vad deras infallsvinkel kan hämta till detta ämne och vad man kan lära sig av varandra.

I olika sammanhang refereras det till de båda informanterna som videokonstnärer, men tilläggas bör att under intervjuerna refererade ingendera av informanterna till sig själva som videokonstnär, utan den ena kallade sig media konstnär och den andra helt enkelt konstnär och filmskapare.

4.4 Intuition

Tidigare i den teoretiska referensramen citerades en fotograf som sade att filmfotografering *är* intuition och vidare att "*det bara händer*" (Bekstry, 2016). Det här är ett typiskt sätt att beskriva intuition – det vill säga, det är svårt att beskriva vad det är, även om man ofta känner igen det då man upplevt det – flera talar t.ex. om att de haft en magkänsla. Ytterligare nämndes att intuition anses vara en del av kreativitet och att människan är mera benägen att använda och fatta beslut med hjälp av intuition under vissa omständigheter. Men vad är intuition egentligen?

4.4.1 Intuitionens historia och definition

Som tidigare nämnt har man traditionellt sett kognitionen som tudelad där analys och intuition är åtskilda funktioner och den förstnämnda är rationell och pålitlig. Den intuitiva kognitionen å sin sida har ansetts vara irrationell, fördomsfull och opålitlig och därför någonting man inte ska fatta viktiga beslut med. (Hammond, 1996) Detta har lett till att man forskat mycket mera i analytiskt tänkande (Dane & Pratt 2009; Dane, Rockmann & Pratt, 2012; Khatri & Ng, 2000; Sadler-Smith & Shefy, 2004). Begreppet intuition diskuterades dock redan av filosoferna Aristoteles, Platon och Kant (Church, 2005; Hammond, 1996). Också Albert Einstein har lyft fram intuitionens viktiga roll i hans vetenskapliga studier och upptäckter (Church, 2005) och han har kallat intuition för en helig gåva medan rationalitet är dess trogna tjänare. Samples (1976) tillägger att det är paradoxalt hur tjänaren är högt ansedd medan gåvan är förbisedd. (Samples, 1976, s.26)

Carl Jungs teori om personlighetstyper från 1921 är en av de klassiska teorier som ända sedan dess har påverkat forskningen om intuition (Church, 2005). Jung (1981) anser att intuition är en psykisk grundfunktion som förmedlar varseblivningar på ett irrationellt och omedvetet sätt (Jung, 1981), men han vill ändå inte mystifiera begreppet. Enligt Jung är intuition varken ett magiskt sjätte sinne, en motsats till rationalitet eller slumpmässiga gissningar, utan snarare någonting som helt enkelt är "utanför" rationalitet. Intuition är enligt Jung ungefär en sofistikerad slutledningsförmåga som klumpar ihop erfarenheter. (Khatri & Ng, 2000). Men också 90 år efter Jungs teori är det svårt att hitta en allmängiltig

definition på vad intuition är. I stället finns det otaliga definitioner, motstridiga, kontroversiella studier och opålitlig populärvetenskap i ämnet. Eftersom olika definitionerna har olika implikationer blir det svårt att tolka och dra några konkreta slutsatser av den forskning som finns, vilket vidare resulterar i att det är svårt att veta hur man ska använda begreppet intuition på rätt sätt och även svårt att veta hur väl intuitionen fungerar som ett verktyg för t.ex. beslutsfattande. (Behling & Eckel, 1991)

Dane och Pratt (2007) har dock gjort en översikt över vad de flesta vetenskapliga studier och definitioner av intuition inom psykologi, ledarskap och filosofi har gemensamt och därför har jag valt att använda deras definition i mitt arbete. De har kommit fram till att de flesta studier är överens om följande fyra egenskaper: intuition är en (1) omedveten process som består av (2) holistiska associationer vilka (3) produceras snabbt som leder till (4) känsloladdade bedömningar. Dane och Pratt (2007) definierar med andra ord begreppet intuition som *”affectively charged judgments that arise through rapid, non-conscious, and holistic associations”*. (Dane & Pratt, 2007, s. 40)

Dane och Pratt (2007) menar att den omedvetna processen kan ske på olika nivåer. Den kan fungera simpelt som ett effektivt system som automatiskt och snabbt kan bearbeta information utan att anstränga det kognitiva systemet, lite som varseblivning. Men på en högre nivå kan det undermedvetna vara en källa för intuitiv visdom och kreativitet. På grund av dess omedvetna karaktär, är ett kännetecknande drag i intuition också det att man inte kan förklara steg för steg hur man har kommit till ett beslut, även om man i efterhand medvetet kan analysera sin intuitiva bedömning. Intuitionens andra kännetecken, det holistiska, innebär att intuition är en process som kan känna igen stimuli i omgivningen och förena det med ett motstycke i ett djupt underliggande och omedvetet mönster för att skapa en helhetsbild. Enligt vissa forskare är detta särdrag också orsaken till att människan kan klumpa ihop enorma mängder information som finns lagrat i långtidsminnet som hon inte skulle klara av att göra i ett medvetet tillstånd. Dessa forskare syftar på experters, t.ex. läkares, sofistikerade och omedvetna kognitiva strukturer som tillåter snabba och träffsäkra reaktioner i mycket utmanande situationer. (Dane & Pratt, 2007)

De flesta sakkunniga är också överens om intuitionens snabba hastighet (Behling & Eckel, 1991; Dane & Pratt, 2007, 2009; Hogarth, 2002; Khatri & Ng, 2000) och många tycker att det är det mest definierande kännetecknet hos intuition. Den fjärde egenskapen berättar att en intuitiv bedömning är känsloladdad, där man både syftar på själva processen och slutresultatet. Dane och Pratt (2007) anser att man kan känna igen ett intuitivt beslut just genom att känna efter om det är kopplat till en känsla som t.ex. iver eller själv-säkerhet. (Dane & Pratt, 2007)

Eftersom intuition bottnar i det undermedvetna är det svårare att argumentera för styrkor med intuition medan det är lätt att se fördelar i rationalitet. Med rationalitet kan man steg för steg förklara och motivera hur man tänkt och hur man fattat ett beslut. Men under rätt omständigheter kan intuition vara till fördel och ett effektivare val (Dane & Pratt, 2007, 2009; Dane et al., 2012; Hammond, 1996, 2000; Sadler-Smith & Shefy, 2004). Den eventuellt största fördelen med intuition är att den tillåter människan att göra kopplingar och se mönster i det omedvetna som hon inte nödvändigtvis skulle klara av att göra i ett mera medvetet tillstånd. Rationalitet å sin sida kan komma i vägen för en självklar lösning som finns framför ögonen på dig. (Dane & Pratt, 2007)

Enligt Dane och Pratt (2007, 2009) finns det två faktorer som påverkar hur effektivt intuitionen kan fungera. Delvis beror effektiviteten på den kunskap som man har inom ämnet (eng. *domain knowledge factors*) och uppgiftens karaktär. (Dane & Pratt, 2007, 2009) Det kan krävas 10 års erfarenhet för att nå den expertis och relevanta kognitiva scheman som krävs för att kunna fatta korrekta intuitiva beslut. Med andra ord är intuition effektivast då man besitter kunskap på expertisnivå som kombineras med den omgivning där användning av intuition är lämpligast. Enligt Dane och Pratt (2007) är denna omgivning en som kräver en bedömande tankeverksamhet. Ju mer uppgiften går ut på att göra bedömningar, desto starkare blir förhållandet mellan uppgiftens karaktär och den kunskap man besitter. (Dane & Pratt, 2007) Författarna tycker med andra ord att människan kan använda sin magkänsla då hon besitter expertiskunskap och arbetar med en uppgift som går ut på att bedöma och värdera. Att vara under otrolig tidspress då man skall fatta beslut tenderar också att utlösa ett mer intuitivt tänkande (Hammond, 2000). Men det är viktigt

att komma ihåg att människan använder båda kognitionssätten samtidigt. Sammanfattningsvis kan konstateras att Dane & Pratt (2007) anser att intuition grundar sig på en medfödd förmåga att sammanfoga information snabbt och effektivt. (Dane & Pratt, 2007)

4.4.2 Intuitionens roll i den kreativa processen

Under det senaste årtiondet har forskning om intuition blomstrat och gjort stora framsteg. Det har utvecklats ett stort intresse för intuitionens fördelar, effektivitet och den visdom som ligger i undermedvetet tänkande. (Dane et al., 2012; Raami, 2015) Överlag kan man konstatera att intuitionsteorier under en längre tid inte har sett på intuition och analys som varandras motsatser, utan de flesta teorier i dagens läge är dual-process teorier där kognition består av intuition och analys (Dane & Pratt, 2007, 2009; Hogarth, 2002; Sadler-Smith & Shefy, 2004). Man har också försökt hitta de faktorer som driver människor till att använda och lita på sin intuition, när det kan vara fördelaktigt att använda intuition och under vilka omständigheter det är effektivare att lita mera på intuition än på rationellt tänkande (Dane & Pratt, 2009). Men vilken är intuitionens roll i den kreativa processen? På vilket sätt kan man inom den kreativa yrken använda och utnyttja sin intuition? Kan det kontrolleras och utvecklas?

Användning av intuition som en del av den kreativa processen och hur man kan utveckla sin egen intuition har det inte forskats mycket i tidigare, men år 2015 publicerades Asta Raamis banbrytande doktorsavhandling vid namn *Intuition Unleashed – On the application and development of intuition in the creative process*, fritt översatt Intuition på fri fot – att använda och utveckla sin intuition som en del av den kreativa processen. (Intuitiota voi hyödyntää tietoisesti, 2015). Raami (2015) menar att det finns en stor potential i den outnyttjade kunskap som finns i vårt undermedvetande:

Generally, we are unaware of what we could possibly know. Through intuition, the approach to the unknown can be widened and these unknowns may become knowable. Through active and intentional intuitive processing, a person can gain clarity from ambiguity, reach beyond their own domain expertise, achieve exceptional outcomes and surpass the limits of the mind. (s.197)

Raami menar att intuition i vissa situationer är ett överlägset verktyg med dess enorma kapacitet och att vi kan nå denna kunskap med medveten användning av intuition. Hennes forskningsresultat visade att intuition är mycket mer än godtyckliga sammanträffanden. (Raami, 2015)

I sin forskning intervjuade Raami (2015) designstuderanden, pedagoger och filmstuderanden. Hennes resultat visar hur viktig och värdefull intuitionen är som en del av den kreativa processen – flera av konstnärerna nämnde att den är deras viktigaste arbetsverktyg. Intuition visade sig vara ett viktigt verktyg speciellt då de ska skapa visionerna. Några mycket intuitiva personer hade nämnt att de, med hjälp av en sorts medveten sensitivitet, kan lyckas höra, se eller känna av signaler som är gömda eller osynliga för andra. Intuition är alltså koppad till förmågan att kunna ”se” eller visuellt tänkande, vilket är en viktig tillgång i allt kreativt arbete. Intuitiva personer har utvecklat en förmåga att ge plats för den intuitiva processen att äga rum. Förutsättningarna är bland annat att vara engagerad, ha ett fritt tänkande och en viss sensitivitet. (Raami, 2015)

Raami (2015) skriver att de personer som deltog i hennes forskning beskrev intuition på varierande sätt – som en energi, en färg, ett tryck eller en klump i magen, för att nämna några. Raami (2015) skriver även att det är vanligt att intuitiva personer använder ovanliga begrepp som ”djup inre röst”, ”hjärtat vet”, ”material börjar leva sitt eget liv” o.s.v. då de beskriver sin intuition. Några filmstuderande som hon hade diskuterat med känner igen intuition på basis av den emotionella reaktion som uppstår. Känslan kan vara nästan allt mellan skratt och gråt, men det är en känsla som skapar annorlunda tankar än något annat tillfälle gör. En klippare tog även upp att flow upplevelser och intuition ofta påminner om varandra: *”there is a short distance between the first intuitive observation and the flow experience. Time and place disappear”* (Raami, 2015, s.152) dvs. att en intuitiv observation och ett flow läge där tid och rum försvinner ofta är mycket liknande upplevelser, vilket påminner om den erfarenhet jag upplevt på en filminspelning (se s. 2).

Raami (2015) menar att eftersom vårt rationella tänkande är mycket tränat dominerar det lätt allt tänkande. Det medvetna tänkandet editerar verkligheten genom att undvika viss varseblivning. Människan strävar efter en koherens och därför låter man ofta ny information anpassa sig till det man visste från förr. (Raami, 2015)

Enligt Raami (2015) kan man utveckla sin intuition medvetet helt som man kan utveckla andra färdigheter. Raami (2015) presenterar i sin doktorsavhandling olika praktiska verktyg som man kan använda för att utveckla sin intuition och intuitiva tänkande. Hon menar

att det första steget är att, så att säga, ge plats åt intuition genom att vidga sitt sinne eftersom människan under sin livstid, som nämnts ovan, har utvecklat sätt att tänka som kan stå i vägen för intuitivt tänkande. Man ska också utveckla sin egen känslighet eller sensibilitet, eftersom kropp, sinne och känslor kan skicka kunskap och signaler via många olika kanaler. Här är det dock viktigt att lära sig att känna igen opålitliga signaler som kan böttna i rädslor eller önsketänkande. Raami (2015) poängterar också att intuition på inget sätt är bättre än rationellt tänkande och att de bästa lösningarna för det mesta hittas genom att kombinera intuitivt och rationellt tänkande. (Intuitiota voi hyödyntää tietoisesti, 2015)

Sammanfattningsvis kan konstateras att Raamis avhandling visar att intuition är en essentiell del av den kreativa processen och att användning av intuition kan ge upphov till exceptionella resultat. Hennes forskning tyder också på att jobba med sig själv kan vara en essentiell komponent för att utveckla sin intuitiva förmåga. (Raami, 2015)

4.5 ”I see, I feel, hence I notice, I observe, I think”: studium och punctum

Roland Barthes filosoferar i sitt klassiska verk *Camera Lucida – Reflections on Photography* från år 1981 om vad fotografiets ontologi är. Han ville komma åt vad fotografiets sanna natur och kärna är och vidare ville han ta reda på vad som gör ett fotografi såpass lyckat att det väcker starka känslor hos betraktaren. Detta ämne finner jag mycket intressant, eftersom jag tycker att kännetecknande för en duktig filmfotograf är just att lyckas fånga något som är svårt att sätta ord på men som väcker känslor. I detta kapitel beskriver jag de två begrepp som Barthes myntade inom fotokonsten. Jag lyfter fram dessa begrepp eftersom de lär oss någonting om de element som gör ett visuellt berättande så förträffligt att det lämnar ett bestående intryck hos tittaren. (Barthes, 1981)

Som tangerats ovan tog sig Barthes (1981) an utmaningen att försöka definiera och formulera de fundamentala särdragen av ett fotografi, ”dess essens”, och den effekt som ett fotografi har på sin åskådare. Barthes (1981) utgångspunkt började vid den simpla iakttagelsen att han själv tycker om vissa fotografier men inte andra och han funderade på vad detta kunde bero på. Han var ingen fotograf själv, men var intresserad av fotografier

av sentimentala orsaker och skriver att då han ser på fotografier så: ”*ser jag, känner jag och följaktligen märker jag, observerar jag, tänker jag*”, fritt översatt från engelskans ”*I see, I feel, hence I notice, I observe, I think*” (Barthes, 1981, s.21). Han ville utforska denna kedjereaktion, men han ville inte analysera och tolka sina egna känslor och reaktioner, utan han ville veta vad det är i vissa fotografier som gör att de väcker så starka reaktioner. Han undersökte alltså om de fanns något specifikt i de fotografier som väcker dessa känslor. Genom att granska fotografier kom han fram till att han kunde kategorisera fotografier i två grupper som han kom att kalla *studium* och *punctum*. (Barthes, 1981)

Barthes (1981) märkte att det fanns en grupp fotografier som det inte var något fel på, men i sin likformighet utmärkte de endast scener ur en kultur – de väckte endast ett generellt intresse i honom. Då Barthes (1981) hade svårt att hitta ett ord för denna känsla på sitt modersmål vände han sig till det latinska språket och hittade det ord han sökte: *studium*. *Studium* betyder ungefär en generell, medelmåttlig entusiasm utan en speciell slagkraft. Barthes (1981) kallar det också ett vänligt intresse – då man tycker om, men inte älskar. *Studium* fotografier kan analyseras och tolkas t.ex. politiskt och de ger även en inblick i fotografens avsikt, vare sig den var att informera, representera, överraska o.s.v. Som exempel på *studium* fotografier nämner han de som finns i nyheter. De är ofta chockerande, de kan t.o.m. upplevas som traumatiserande, men enligt Barthes (1981) brukar de aldrig såra på djupet, som han kallar det. Läsaren tittar med intresse, varseblir bilderna, men fortsätter läsa – läsaren varken älskar dem eller fastnar på dem. Barthes menar att man nog också i *studium* kan vara mycket intresserad av fotografierna i fråga och åskådaren kan uppskatta t.ex. deras kulturella information om historiska scener. Men de lyckas inte med det som *punctum* lyckas med – vilket är att söndra *studium*. (Barthes, 1981)

Punctum är ett element som reser sig ur ett fotografi, den ”*shoots out of it like an arrow, and pierces me*” – dvs. *punctum* får honom att känna sig som träffad av en pil. Detta är något som sker utanför hans kontroll, medan han i *studium* måste använda sitt medvetande för att tolka och analysera det han ser. Ibland – men sällan, alldeles för sällan – finns det alltså en detalj i ett fotografi som attraherar honom, en detalj vars existens förändrar det som betraktaren läser av. Man ser något på ett nytt sätt, något som i betraktarens ögon är av ett högre värde. Barthes (1981) skriver att det är ”detta någonting” som gör att fotografiet inte längre är sak samma. Detta någonting har triggat betraktaren, och

det är denna detalj som är punctum. Han menar att punctum har kraften att skapa tillväxt och utveckling hos åskådaren och vidare poängteras att även om det handlar om en detalj så fyller den hela bilden. Punctum är också latin och syftar på den markering som blir kvar då något träffats av ett spetsigt föremål. Ordet hänvisar även till att genomborra, och Barthes (1981) menar att de punctum fotografier han talar om lyckas med just det – de ger upphov till sår och markeringar. Ett fotografis punctum är den tillfällighet som sticker, men som också lämnar ett blåmärke. (Barthes, 1981)

Även om Barthes (1981) ger högst personliga beskrivningar och använder liknelser flitigt för att beskriva vad punctum är, känns det som om jag förstår vad han menar. Ytterligare tycker jag att beskrivningen av punctum påminner om hur intuition ofta beskrivs – dvs. det är något som väcker en alldeles speciell känsla, en känsla som är så svår att beskriva att den ofta beskrivs med liknelser, som magkänsla. Samtidigt känns det omöjligt att veta exakt vad Barthes (1981) menar, t.ex. med att *”detta någonting, detaljen, gör att det inte längre är samma sak”* – men det är intressant. Det låter lite som det jag också kan känna som bildberättare – jag ser något som gör bilden eller situationen så speciell att jag måste fånga stunden. Eller som åskådare – det är nånting i bilden som fångslar mig, men jag kan inte sätta fingret på vad det är, och jag kommer att tänka på det länge eller minnas bilden för alltid. Det är inte bara en bild, det är inte samma sak, det är något mer. Jag tycker också mycket om hans citat *”I see, I feel, hence I notice, I observe, I think”*, eftersom jag tycker att det beskriver de tankeprocesser som filmfotografen har i en inspelningssituation då hen skapar bilder. Det är en kedjereaktion som sker väldigt snabbt, så snabbt att allt sker så gott som samtidigt – man ser, känner, märker, observerar, tänker. Som åskådare går Barthes (1981) igenom samma process.

För mig personligen är *”detta någonting”* i punctum bilder inte nödvändigtvis en detalj. Ordet detalj låter i mina öron som en alldeles för tydligt planterad detalj, vilket jag kopplar till att bildberättaren förklarar för tittaren vad denna skall se eller känna, ett förklarande som jag tycker att sänker bildens värde. Jag tänker att man kan beröra mera om man lyckas beröra på ett omedvetet plan – då man inte kan sätta fingret på vad detaljen är. Även om en detalj kan vara pricken på i:et tycker jag att helheten kan skapa något som tränger igenom och rör något djupt inom en. Enligt mig kan ett starkt visuellt berättande

göra just detta – väcka känslor som är något mer än intressanta eller chockareande. Bildberättaren har lyckats fånga något mer än det som når ögat.

Även om Barthes (1981) skapade begreppen studium och punctum utgående från en ”no-vis” och åskådares synvinkel, så till vida att han inte var en fotograf själv, tycker jag att begreppen kan hjälpa att förklara vad också en erfaren bildberättare eftersträvar då hen planerar sitt visuella berättande. Bildberättare vill skapa punctum, de vill nå sina åskådare på djupet. Begreppen studium och punctum förklarar hur väl en bild har fungerat, och kan enligt mig således också anpassas till att beskriva rörliga bilder.

5 SYFTE OCH FORSKNINGSFRÅGOR

Eftersom jag upplever att jag har använt intuition i min kreativa process både då det gått riktigt bra men också då jag lidit av min okunskap och eftersom jag tycker att det finns bristfällig kunskap om filmfotografers kreativa och konstnärliga arbete ville jag lära mig mera om detta ämne för att kunna utvecklas som filmfotograf. Jag vill förstå mig bättre på intuition och hur man kan använda den i hopp om att kunna bredda min förståelse för de konstnärliga aspekterna och på så sätt utveckla min kompetens. Jag hoppas att filmfotografer och videokonstnärer tillsammans kan komplettera olika aspekter av mina frågor.

Syftet med denna studie är att, ur filmfotografens och videokonstnärens synvinkel, utreda och beskriva på vilket sätt de använder intuition som en del av den kreativa processen. Genom detta arbete har jag försökt få svar på mina frågor om intuitionens roll inom den kreativa processen med hjälp av följande forskningsfrågor:

1. På vilket sätt beskrivs intuition?
2. Vilken roll anser bildberättarna att intuition har inom den kreativa processen?
3. När använder bildberättarna sin intuition under den kreativa processen?
4. På vilket sätt använder fotograferna sin intuition under den kreativa processen?

6 AVGRÄNSNING

I den här studien använder jag begreppet bildberättare då jag syftar på både filmfotografer och videokonstnärer. Jag tycker att bildberättare är ett lämpligt ord för att beskriva vad båda grupperna har gemensamt – de berättar med bilder. Jag har skrivit om filmfotografering då jag har skrivit om mina egna erfarenheter och om en skapandeprocess som speciellt, men inte uteslutet, tillhör filmfotografer. Jag har inte skrivit i samma utsträckning om videokonstnärers arbetsprocess eftersom jag närmast var intresserad av deras syn på intuitionens roll i arbetet och hur den eventuellt skilde sig från filmfotografernas. Jag ville ha med videokonstnärer i denna studie eftersom jag är konstintresserad och för att de har en annan infallsvinkel på att skapa med rörlig bild som medium. Videokonstnärer behöver inte hålla sig inom de ramar som filmfotografer i viss utsträckning måste göra, dvs. att berätta den historia som finns i manuset. Vidare har de på gott och ont inga tyglar som håller dem fast till vissa konventioner. Jag är nyfiken på *om* och *hur* filmfotografers och videokonstnärers svar kommer att skilja sig från varandra, om de genererar intressanta samband och vad dessa olika inriktningar inom att jobba med rörlig bild som medium har att lära av varandra.

Ovanstående har lett till en naturlig avgränsning. Förutom att jag oundvikligen ser på ämnet från en filmfotografs synvinkel är jag främst intresserad av information som kan utveckla filmfotografens arbete. Vidare har jag på alla informanternas svars bekostnad främst behandlat de utsagor som kan kopplas till bild- och filmskapandeprocessen.

7 METODOLOGISKA UTGÅNGSPUNKTER

Detta är en kvalitativ studie där drag från både fenomenologin och hermeneutiken som vetenskapligt förhållningssätt har tillämpats och den halvstrukturerade intervjun använts som datainsamlingsmetod. Den kvalitativa metoden ger informanter möjligheten att på ett öppet sätt beskriva sin syn och som följd härstammar det insamlade materialet från informantens perspektiv (König et al., 2011). En kvalitativ metod tillåter forskaren att studera valda ämnen på djupet och i detalj (Patton, 1990) och då avhandlingens syfte är att få förståelse för filmfotografernas och videokonstnärernas användning av intuition som en del av deras kreativa process var den kvalitativa metoden lämplig. För att försäkra forskningens reliabilitet och validitet blir det viktigt att i detalj beskriva och motivera forskningsförfarandet (Kvale & Brinkmann, 2009), vilket fullgörs i detta kapitel. Berättigandet av de valda metoderna är sammanvävda i texten.

I detta kapitel beskrivs tillvägagångssättet, informanterna, kvalitativ forskning och den halvstrukturerade intervjun som användes som forskningsmetod. I detta kapitel beskrivs även analys- och resultatförfarandet mera detaljerat, det vill säga fenomenologiskt förhållningssätt och hermeneutisk tolkning.

7.1 Tillvägagångssätt och informanter

För att erhålla så mycket information som möjligt kändes det logiskt att försöka få med informanter med en lång arbetslivserfarenhet. Ytterligare hoppades jag att de skulle ha ett intresse för ämnet och att både män och kvinnor skulle delta. Min handledare kunde rekommendera filmfotografer som fyllde dessa kriterier och på basis av vår dialog kontaktade jag sammanlagt 5 filmfotografer. I valet av videokonstnärer rådfrågade jag professorn i fotokonst på Aalto-universitet, varefter jag sammanlagt kontaktade 4 videokonstnärer.

Potentiella informanter kontaktades per e-post, där studien och dess syfte presenterades. Sammanlagt skickades förfrågan till 9 personer och mitt mål var att få med 4 informanter. Då 4 personer bekräftat sitt intresse kontaktade jag inte fler. Även om det krävdes en viss ihärdighet från forskarens sida var det tämligen lätt att få informanter att delta, vilket visar att det finns ett intresse hos filmfotografer och videokonstnärer att diskutera sitt yrke och

intuition, och således ett intresse att bidra med information om branschen i syfte att utveckla den.

I studien deltog två filmfotografer och två videokonstnärer, i vardera gruppen en kvinna och en man. Varje informant hade minst 20 - 30 års arbetserfarenhet. Jag förberedde mig för intervjuerna genom att bekanta mig med informanten och gå igenom så mycket som möjligt av deras arbeten. Intervjuerna realiserades under mars-april 2018 i Helsingfors. För att deltagandet i studien skulle vara så lätt som möjligt för informanterna genomfördes intervjuerna på en lämplig plats för dem. Vi satt antingen i kontor eller mötesrum, huvudsaken var att det var ett ostört utrymme. Intervjuerna var så kallade personliga intervjuer vilket innebär att forskaren och informanten träffas ansikte mot ansikte och är på tumanhand. För att minimera inverkan på forskningen var jag saklig, tillmötesgående och lyhörd. (Denscombe, 2009) I samband med intervjun försäkrades även att de får läsa det färdiga arbetet innan jag lämnar in den slutgiltiga versionen.

Alla informanter var finskspråkiga och eftersom det var informanternas känslospråk gjordes intervjuerna på finska. Jag informerade informanterna att jag förstår finska utmärkt även om det hörs att det inte är mitt modersmål. Eftersom det är oetiskt att ändra på informanternas utsagor är citaten i texten på finska. En översättning kunde leda till nyansskillnader i svaren, speciellt då finska inte är mitt modersmål. Tre av fyra intervjuer varade mellan 1–1,5 timmar medan en intervju var betydligt längre och varade i 2,5 timmar. Det syns i resultatredovisningen att en intervju var dubbelt längre än de andra på så sätt att det finns fler citat från den intervjun. Det erhållna materialet från samtalen är föremålet för analysen tillsammans med de anteckningar som gjordes under och efter intervjuerna.

7.1.1 Marita Hällfors, Esa Vuorinen, Sami van Ingen och Eija-Liisa Ahtila

I detta kapitel presenteras informanterna kort. Jag hade glädjen att intervjua mycket etablerade personer som hade mycket att dela med sig vilket ger detta arbetet ett stort mervärde och jag är mycket tacksam för det. De presenteras i den ordning som de intervjuades.

Marita Hällfors, född 1963, är en av Finlands mest kända dokumentärfilmare. Hällfors har studerat sociologi vid Helsingfors Universitet och har en magisterexamen i regi från Konstindustriella högskolan, men hon har främst jobbat med kameran som verktyg under hela sitt liv. Hon har varit filmfotograf i över 70 produktioner och filmar både dokumentärer och fiktion. Hällfors har samarbetat med bl.a. Saara Cantell och Pirjo Honkasalo. (Elonet, 2018; Hällsten, 2012; Tervonen, 2013)

Esa Vuorinen, född 1945, är en etablerad filmfotograf som deltagit i närmare 90 produktioner. Han har även fungerat som professor för utbildningsprogrammet i film på Konstindustriella högskolan i Helsingfors. Jussi-priset har han vunnit två gånger för bästa foto i filmerna Poeten och hans musa och Brunnen. Han har även vunnit en Guldbagge i samma kategori för filmen God kväll herr Wallenberg. Statens filmkonstpris tilldelades honom år 1979 och 1985. Han var även filmfotograf för den Okänd Soldat som filmades år 1985. (Elonet 2018; Ylänen, 2000; Esa Vuorinen, 2018)

Sami van Ingen, född 1964, är en erkänd veteran inom experimentell film i Finland. Van Ingen har fungerat som konstnär, timplärare och kurator sedan 1980-talet. För tillfället är han lektor vid Bildkonstakademin i Helsingfors, varifrån han också doktorerade år 2012. För det mesta arbetar han med material från arkiv, och hans filmer och installationer har visats på många nationella och internationella utställningar och festivaler, bland annat i Tbilisi triennial, Helsingfors konsthall och Sara Hildéns konstmuseum. (Av-arkki, 2018; Hänninen, 2017)

Eija-Liisa Ahtila, född 1959, är en av Nordens mest kända internationella konstnärer. Hon är en visuell samtidsartist och filmkonstnär. Hennes arbeten har visats på alla kontinenter, bl.a. på Tate Modern i London, MoMa i New York och Moderna museet i Stockholm. Ahtila har även varit professor vid Bildkonstakademin, tilldelats en Pro Finlandia-medalj, erhållit titeln akademiker, och deltagit i juryn på Venedigs filmfestival. Hon har även tilldelats Prins Eugen-medaljen och ett av världens största bildkonstpriser Artes Mundi. (Crystal Eye, 2018; Frilander, 2018; Eija-Liisa Ahtila, 2018)

7.2 Metod

I detta kapitel beskrivs de metoder som användes i studien. De olika delarna av metoden som helhet beskrivs i enskilda kapitel: kvalitativ induktiv forskning, halvstrukturerad intervju, intervjuguiden och hermeneutiskt fenomenologiskt förfarande och förhållnings-sätt. Eftersom alla metoder är sammanflätade och så att säga samverkar skapas en viss upprepning i kapitlen.

7.2.1 Kvalitativ induktiv forskning

Kvalitativ forskning genererar för det mesta mycket detaljerad information om få människor vilket ökar på förståelsen för ett fenomen och situationen dessa personer lever i, men resultaten kan inte generaliseras på samma sätt som kvantitativ data. (Patton, 1990) I en kvalitativ induktiv forskning är kvantifiering av kunskap inte målet, utan att erhålla djupare förståelse där individuella tankar, åsikter och till och med nyansskillnader i svar är av intresse (von Gegerfelt Kronberg, 2012). Den kvalitativa forskningsmetoden innehåller en stor rikedom för att den utförligt ger olika människors personliga syn på ett fenomen (Kvale, 1997).

Att undersöka på ett induktivt sätt innebär att forskaren inte närmar sig forskningsproblemet utgående från en generell teori eller hypotes som testas (Patton, 1990), utan istället är målsättningen att se på fenomenet ur informantens synvinkel (Holme & Solvang 1991). Även i det fenomenologiska angreppssättet, som beskrivs mera ingående nedan, är det viktigt att forskaren skapar mening av ett fenomen utan förutbestämda antaganden, förväntningar och åsikter. Då forskaren närmar sig forskningsfältet utan förutbestämda kategorier eller hypoteser ges större möjlighet för öppenhet och flexibilitet i situationen. (Patton, 1990) Den kvalitativa, induktiva metoden användes för att få förståelse för filmfotografernas och videokonstnärernas uppfattning om sitt arbete på ett så öppet och fördomsfritt sätt som möjligt.

7.2.2 Halvstrukturerad intervju

Intervjuer används för att undersöka komplexa fenomen med avsikt att förstå människors känslor, erfarenheter och åsikter (Denscombe, 2009). Man använder sig av kvalitativa

intervjuer för att skapa mening av något som många gånger är svårt att observera men som samtidigt ofta kan vara självklarheter för informanterna. I den kvalitativa intervjun vill man blotta dessa saker och ta dem upp till ytan genom att be informanterna sätta ord på sin kunskap. (Hatch, 2002)

Forskningen utfördes med en halvstrukturerad intervju, (Kvale & Brinkmann, 2009) vilket innebär att man har en så kallad intervjuguide som ger intervjun struktur, men på basis av svaren kan man ha uppföljningsfrågor och specificerande frågor (Kvale, 1997). Intervjuguiden har teman som forskaren håller sig till, men eftersom den halvstrukturerade intervjun inte är sluten tillåter den också omstrukturering av ordningsföljden på frågorna (Kvale & Brinkmann, 2009; von Gegerfelt Kronberg, 2012). En intervju ska ha såpass öppna frågor att informanten ges möjligheten att utveckla sina idéer och synpunkter i svaren (Denscombe, 2009).

I enlighet med den fenomenologiska traditionen försökte jag frånga hypoteser. För att eliminera min förförståelse så mycket som möjligt, undveks det i intervjun att ge antydningar om hur eller vad informanternas svar borde innehålla. Även om intervjuerna var långa och innehöll frågor med syfte att komma åt känslor, åsikter och djupare insikt, anser jag ändå inte att det var djupintervjuer eftersom det inte var genomgående känsliga eller speciellt svåra ämnen som behandlades. Intervjuguiden beskrivs mer utförligt i nästa kapitel och är bifogad i sin helhet på sid 62 (*Bilaga 3*).

Det är viktigt som forskare att förstå att även om man strävar efter att undvika sin egen förförståelse i enlighet med den fenomenologiska traditionen påverkar förförståelsen fortfarande formuleringen av intervjufrågorna, helt som tolkningen av det som sägs (von Gegerfelt Kronberg, 2012). Dessutom tillkommer att även om tonvikten i intervjun blir på informantens upplevelser är det inom ett ämne som forskaren har valt, vilket skapar en maktsymmetri (Kvale & Brinkmann, 2009). Enligt Patton (1990) är forskaren forskningsinstrumentet i kvalitativ forskning, vilket leder till att validiteten av forskningen vilar på forskarens förmåga, kompetens och stringens (Patton, 1990). Forskaren försäkrar sig om validitet bland annat genom att grundligt arbeta på intervjuguiden för att försäkra att denne ställer rätt frågor på rätt sätt. Tillika behöver intervjuaren teoretisk kunskap om hur man ska utföra intervjuer och om det ämne som intervjun behandlar. Under intervjun ska

forskaren lyssna koncentrerat men samtidigt vara känslig och tänka på vad som sägs, hur det sägs, vad som inte sägs, registrera kroppsspråket och läsa mellan raderna. För att ytterligare försäkra sig om forskningens validitet är det viktigt att forskaren verifierar att denne har förstått innebörden i det som informanten sagt, vilket man bland annat kan göra med följdfrågor, vilket är något som jag använde flitigt. (Kvale & Brinkmann, 2009) Som forskningsinstrument strävade jag efter att strikt följa dessa riktlinjer.

Direkt efter intervjun skrevs anteckningar om de tankar, reflektioner och observationer som gjorts under intervjun, delvis för att komma ihåg detaljer, men också av forsknings-etiska skäl (Kvale & Brinkmann, 2009). Då delar av intervjuerna transkriberades gjordes ytterligare anteckningar och kommentarer då jag förstod inbördes samband mellan olika kommentarer. Alla anteckningar som skrevs kopplat till intervjun gjordes för att försäkra att det som redovisas som resultat motsvarar verkligheten.

7.2.3 Intervjuguiden

Intervjuguiden skapades med avsikt att få svar på forskningens övergripande syfte. Ledande frågor undveks och frågorna formulerades för att låta så neutrala som möjligt, vilket är något som Hatch (2002) rekommenderar (Hatch, 2002).

Av forskningsetiska skäl undertecknade både forskaren och informanten ett skriftligt medgivande innan intervjun inleddes i två exemplar, så att båda parter skulle få behålla ett exemplar. Detta skriftliga medgivande gjordes för att försäkra att det informerade samtycket realiserades. I ett informerat samtycke ingår att forskaren ser till att informanten vet vad syftet med forskningen är, hur den genomförs, att de deltar på frivillig basis, att de är medvetna om att intervjuerna bandas in och vem som har tillgång till materialet. (Kvale & Brinkmann, 2009) I det skriftliga medgivandet står det bland annat även att informanterna får avbryta samarbetet också efter intervjun. Det står ytterligare att deras namn och några citat från intervjun kommer att publiceras, men vi kom också överens om att de får läsa dessa citat innan jag lämnar in det slutliga examensarbetet. Modellen för det skriftliga medgivandet är bifogat på sid 61 (*Bilaga 2*).

Jag inledde intervjun med att presentera mig själv och min bakgrund, varför jag är intresserad av ämnet, studiens uppbyggnad och därtill presenterades intervjuguiden i korthet så att personen skulle få en förståelse för vad som skulle diskuteras. Vidare betonades att jag är specifikt intresserad av hur de personligen upplever intuition - att deras egna åsikter är viktigast och att det således inte finns några fel svar. Under intervjun gjorde jag anteckningar, främst om de saker som jag visste att jag ville fråga följdfrågor om eller återkomma till i ett senare skede. Då intervjun var över kontrollerade jag att de viktigaste frågorna var besvarade och sedan frågades informanterna om de vill tillägga något eller ställa frågor.

I enlighet med den halvstrukturerade intervjuens egenskaper var jag flexibel med frågornas ordningsföljd, speciellt då informanten spontant började tala om ett ämne som var planerat att tas upp i ett senare skede. Intervjuguiden innehöll exempel på följdfrågor som frågades om informanterna inte hade gett tillräckligt uttömmande svar. Men det ställdes även frågor som inte finns i intervjuguiden med intentionen att förtydliga innebörden av en del svar. (Hatch, 2002). Med följdfrågor kan man be informanterna klargöra vad hen har berättat och få sin egen tolkning bekräftad eller förkastad (Kvale & Brinkmann, 2009). Följdfrågors uppgift är ytterligare att visa vilka aspekter forskaren är speciellt intresserad av och vilka tankar som hen önskar att informanten vidareutvecklar (Hatch, 2002). Ibland sammanfattades det som informanten sagt för att försäkra att innebörden hade förståtts rätt (Kvale & Brinkmann, 2009; Denscombe, 2009). Intervjuguiden är bifogad i sin helhet på sid 62 (*Bilaga 3*).

7.2.4 Hermeneutiskt fenomenologiskt förfarande

Det erhållna materialet gicks igenom enligt de principer som hermeneutiken förespråkar. Hermeneutiken är en forskningsgren som har sina rötter i fenomenologin (Shank, 2006). Enligt Kvale (1997) strävar man inom hermeneutiken efter att skapa en objektiv bild av mänsklig kulturell verksamhet och därmed också efter att få en allmän förståelse för den. Med en hermeneutisk tolkning av intervjuerna avses med andra ord att man försöker nå en allmängiltig förståelse av samtalen. Ursprungligen användes metoden framförallt för litterära, religiösa och rättsliga texter men idag används den också för att tolka information som getts vid intervjuer med informanter om olika teman. (Kvale, 1997) I enlighet

med hermeneutiskt tolkande är det viktigt att först låta hela materialet tala då man tolkar det. Forskaren ska med andra ord tillåta resultaten att gradvis växa fram ur materialet under tolkningsprocessens gång. Forskaren försöker förstå inbördes sammanhang som uppkommer från materialet och från forskningssituationen. (Patton, 1990)

Kvale (1997) lyfter fram Radnitskys principer för hermeneutisk tolkning och i denna studie används de principer som Radnitsky förespråkar. Den första är den hermeneutiska cirkeln som, när det gäller kvalitativa intervjuer och analyser, innebär att det är vanligt att starta med en allmän genomgång av intervjuerna och sedan gå tillbaka till olika delar och teman. Han talar också om en ständig växling mellan delar och helhet och avser med detta att det är skäl att växla mellan dessa infallsvinklar för att på det sättet skapa en helhetsbedömning och analys av intervjun. En annan princip är att tolkningen bör avslutas då man uppnått en bra och logisk helhetsbild av ett sammanhang - man ska med andra ord inte överanalysera. Vidare är det skäl att jämföra delarna i en intervju med helheten, d.v.s. att man är uppmärksam på att innebörden i det som informanten säger i de enskilda meningarna överensstämmer med varandra. Då det gäller intervjuer kan det vara skäl att kontakta informanten på nytt om något känns oklart. (Kvale, 1997)

Radnitsky betonar även att man ska vara medveten om att det egentligen inte går att göra en totalt objektiv analys av en intervju. Den som gör analysen påverkas av den kultur och omgivning som hen lever i. Det är alltså viktigt att vara medveten om förutsättningarna av att använda intervjun som forskningsmetod, dvs. man bör vara medveten om att man både som intervjuare och uttolkare kommer att påverka resultaten och man bör alltså sträva efter att beakta detta då man analyserar det material som intervjun har gett. Radnitsky menar även att varje tolkning förutsätter och innehåller kreativitet. Med hjälp av kreativitet kan analysen fördjupa och bredda innebörden i det som kommit fram i de enskilda uttalandena i intervjun. (Kvale, 1997)

Tolkandet av data är en viktig del av en forskning eftersom det handlar om viljan att förstå mera och tillåter forskaren att avtäcka textens innehåll (Rydenlund, 2012). Rydenlund (2012) skriver att:

Föremålet för den hermeneutiska tolkande akten är med andra ord inte enbart det 'utsagda'. Att nöja sig med ett dylikt betraktelsesätt och tro att det kan ge en uttömmande kännedom om den andre är att bedra sig själv. Det som tolkas är utläggningen av vad som redan blivit förstått i den egna förståelsen... Ett kontinuerligt ifrågasättande av förförståelsen gentemot det nya som kommer till mötes sker genom hela den tolkande rörelsen. (s. 67 och 69)

Inte heller inom fenomenologin utgår man från att forskaren helt saknar förutfattade meningar, vilket i praktiken torde vara omöjligt. Men man räknar med att de förutfattade meningarna är medvetna och att man kan utsätta dem för en kritisk granskning. (Kvale, 1997) Enligt Patton är den egentliga utmaningen i en kvalitativ analys att skapa mening ur en massiv mängd data (Patton, 2002).

Som hermeneutiken förespråkar har jag försökt låta hela materialet tala till mig för att få en allmän förståelse för intuitionens roll som en del av den kreativa processen. Detta har också lett till att samtidigt som nyansskillnader i svaren presenteras har jag även koncentrerat mig på de utsagor som är mest relevanta för detta arbete. Detta går ibland på bekostnad av all variation som finns i de mångfasetterade svaren. Ibland balanseras denna "obalans" genom att jag lyfter fram ett citat som representerar de olika infallsvinklarna som ingick i informanternas svar. Som nämnts i studiens avgränsning är jag främst intresserad av den information som kan tillämpas på filmfotografens arbete vilket också syns i resultatredovisningen.

Det sätt som denna studies resultat redovisas på utgår från den hermeneutiskt fenomenologiska filosofins förhållningssätt, men också från det som kallas meningskoncentrering. Meningskoncentrering inom fenomenologin innebär att intervjuernas uttalanden formuleras mera koncist. (Kvale, 1997) Ur den stora textmassan koncentrerar man sig på det väsentliga och omformulerar långa uttalanden till färre antal ord (Fejes & Thornberg, 2009). Kort sagt redovisas huvudinnebörden i det som sagts på ett koncist sätt som kan belysas med träffande citat där jag frikostigt har lämnat bort de flesta "ööh, niinku" o.s.v. för att göra texten mera läsarvänlig.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att dessa förhållningssätt och metoder var väl lämpade för denna studie eftersom intresset låg i de enskilda nyanserna i svaren för hur informanterna beskriver och erfar intuition. Fenomenologisk beskrivning och menings-

koncentrering faller samman med den hermeneutiska tolkningen i och med att de har liknande drag och grundprinciper och kompletterar olika delar av analysen och resultatredovisningen. I enlighet med de valda metoderna strävade jag efter att tolka, förstå och sammanfatta den erhållna informationen och analysera deras relation till forskningens övergripande syfte och de teoretiska utgångspunkterna.

8 RESULTATREDOVISNING

Resultatredovisningen är uppdelad i enlighet med forskningsfrågorna, det vill säga varje forskningsfråga behandlas under respektive underrubrik: hur beskrivs intuition, vilken roll har intuition, när används intuition och på vilket sätt används intuition som en del av den kreativa processen. I resultatredovisningen ämnar jag kortfattat ta upp de viktigaste resultaten och belysa dem med träffande citat. Det finns både kortare och längre citat eftersom informanterna ibland uttryckte sig mycket koncist medan de ibland framförde sina ståndpunkter genom att förklara med exempel. Som det redan kom fram i metodkapitlet påverkar forskarens egna tolkningar resultatredovisningen, även om jag gjort mitt bästa för att redovisa så objektivt som möjligt. Efter resultatredovisningen följer en sammanfattning och diskussion kring studiens resultat som ett skilt kapitel.

8.1 På vilket sätt beskrivs intuition?

Informanterna beskrev intuition på varierande sätt och det var stundvis utmanande för dem att sätta ord på vad intuition är. Även om det var svårt att beskriva var det samtidigt tydligt att intuition är en självklar del av deras arbete. Ingen av dem svarade att de aldrig skulle ha använt intuition som en del av den kreativa processen. Även om svaren skilde sig från varandra kunde man också märka likheter i svaren. Eija-Liisa svarade på den stora frågan om vad intuition betyder för henne på följande sätt:

Kysymys intuitiosta on niin laaja, että on vaikeata hetkessä hahmottaa. Intuitio on ensinnäkin oleellisen tärkeä taiteessa ja sitten toisaalta, intuitio ei millään tavalla rajoitu taiteeseen, se on inhimillinen ominaisuus. [...] En koe sitä sinänsä [...] minään ihmeellisenä asiana. Pikemminkin hyvin arkipäiväisenä - kuten työkaluna. – Eija-Liisa

För Eija-Liisa är intuition en viktig, alldaglig och mänsklig förmåga. Marita och Esa tog också upp att intuitionen sker omedvetet. Marita menar att intuition styrs av känsla och Esa tog avstånd till att man skulle kunna bestämma sig för att använda intuition på bestämd sätt, så att säga. De definierade intuition på följande sätt:

Tiedostamaton, tunteen ohjaamana toimiminen, tai valinta joka tehdään tunteen tiedostottomana, ohjaamana. – Marita

Intuitio syntyy tiedostamattomana olemuksena suorituksessa ilman aivokapasiteetin hyödyntämistä. Se on ”kutsumaton vieras ” jolla saattaa olla merkittävä olemus luomisprosessissa. Intuitio ei ole missään nimessä tahdonalaista toimintaa, se ei ole työkalu jota voi käyttää elokuvanteossa sen eri vaiheissa, miten vain ja milloin vain. Intuitioon turvautuminen ei voi koskaan olla aiottu teko. – Esa

Marita kopplade också intuition till själva inspelningssituationen och beskrev intuition som ett sätt att leva med kameran:

Yksi osuus intuitiosta elokuvaajan työssä on kameran liikkuminen, kameran mukana eri tilanteissa eläminen. – Marita

Denna sorts samverkan med kameran syftade på olika saker för Marita, varav en är en sorts öppenhet för olika intryck men också att vara i kontakt med omgivningen och de personer som man filmar. Också Eija-Liisa tog upp sambandet mellan individen och omgivningen då hon beskrev vad intuition betyder för henne:

Intuitio on tapa olla yhteydessä todellisuuteen. [...] Se on tapa käsitellä kohdattavaa informaatiota. Se on jonkinlainen ymmärtämisen kanava, joka ei ehkä ole niin tietoinen kuin jotkin muut, opitut kanavat. Sen voi myös nähdä jonkinlaisena keinona sekoittaa sitä mitä minä olen, siihen mitä havaitsen itseni ulkopuolella. Eli intuitiota voi ajatella jonkinlaisena kanssakäymisen väylänä. – Eija-Liisa

Sami poängterade att intuition främst är en sorts förmåga att kunna se och reagera. Han tar också upp att användning av intuition påverkar slutresultatet, vilket andra informanter också nämnde. Sami framhäver att intuition också kräver mod och att man kastar sig in i situationen:

Sehän on katsomista, se on johonkin katsomista ja siihen nopeata reagointia. Minä jotenkin koen, että ilman sitä – tai sanoisin näin, että jos sitä on mukana prosessissa, niin se näkyy lopputuloksessa. Se tarkoittaa sellaista, se voi olla pikkasen kokemuksen mukanaan tuomaa, mutta se ei ole mikään opittu asia vaan se liittyy heittäytymiseen siihen hetkeen. [...] Sellaista rohkeutta, että tekee valinnat muun kuin rationaalisin [...] perustein. – Sami

Det citat av Esa som presenterades tidigare är taget ur ett e-postmeddelande som han skickade till mig efter intervjun för att klargöra sin ståndpunkt om vad intuition betyder för honom. Under vår intervju sade han, på samma sätt som de andra, att det är svårt att sätta ord på vad intuition är, men det är något som han hade funderat på och studerat ända sedan år 1985, dvs. ända sedan året då filmen *Okänd soldat* blev färdig. Under filmens inspelningar var det en bild, en situation, en insikt, som han upplevde så starkt att den väckte hans intresse för intuitionens krafter. Esa berättade att upplevelsen hade skapat en känsla av förvirring i honom. Kort sagt – han kunde inte förstå hur en så misslyckad bild kunde bli så bra! Då hade de filmat ungefär två tredjedelar av filmen under tunga omständigheter, och sättet att filma hade allt mera börjat få en karaktär av dokumentärfilm. Såhär beskrev Esa att hans intresse i intuitionens kraft började:

... ja kun siirrytään dokumentaristiseen suuntaan, niin siinä aletaan siirtyä myöskin päätöksenteossa semmoiselle alueelle missä tehdään jotain harjoittelematta, ja se tarkoittaa, että ruvetaan tekemään tietämättä jotain päätöksiä. Ruvetaan synnyttämään ilmaisuja, tietämättä mikä kokonaisuus on. Ja sitten

tehtiin sellainen kohta, siellä on yks kohta jossa ei ole mitään järkeä, rationaalisesti, se on epäterävä melkein alusta loppuun asti. Se on kuvallisesti ”elinkelvoton”, se kantaa kaikkea virheellistä mitä voi elokuvaajan nimetä, niin se kuva kantaa, se on ihan käyttökelpoton. Mutta onneksi ohjaaja oli niin suuri henkisesti, että se ymmärsi sen asian, ja minäkin vasta jälkikäteen. Silloin on siirrytty hyödyntämään semmoisia voimavaroja josta kukaan ei ole tietoinen ja synnytetty jotain semmoista, jonka tänään minä voin kyllä hyvällä syyllä sanoa, että se on paras kuva minkä olen ikinä tehnyt. Enkä minä tiedä yhtään, miten minä oon tehnyt sen. [...] Sen jälkeen ryhdyin syventämään käsitystäni, mitä tämä kaikki tarkoittaa suhteessa kuvaamiseen ja ilmaisuun... – Esa

I citatet ovan beskriver Esa hur omständigheterna gjorde att han kom in i ett sinnestillstånd där tänkande och beslutsfattande inte längre behövde gå via hjärnan, så att säga. Han förklarar vidare att man kan utföra saker med hjälp av *unconscious consciousness*, ungefär ett omedvetet medvetande. Resultatet av detta blev den bästa bilden han någonsin skapat. Esa tillägger att människan besitter mycket mer kunskap än hon är medveten om.

Informanterna beskrev alltså intuition med liknelser som att se, att det är kreativitet, att det innehar element av rädsla och osäkerhet, det är ett förhållande och det är val som baseras på känsla. Dessutom lyftes fram att det är omedvetet och vardagligt. De beskrev även att intuition kräver en viss sorts öppenhet för intryck, att kapitulera för situationen och vidare att intuition kan kräva både en viss trygghet, ro och tid för att uppenbara sig. Dessa element kommer att få en grundligare förklaring i de kommande kapitlen.

8.2 Vilken roll har intuition inom den kreativa processen?

Studien visar att intuition har en viktig roll och är ett centralt verktyg i den kreativa processen för alla informanter. För Sami var det en alldeles självklar del av hans jobb, och han tror inte att någon inom hans bransch skulle ifrågasätta dess användning:

Nykytaiteessa varmaan paljon itsestään selvempi metodi, se on niin osa meidän tekemistä, esimerkiksi verrattuna perinteiseen elokuvantekoon. – Sami

Marita talade också om dess centrala roll och det blev tydligt att intuitionen fungerar som en vägvisare för henne. Hon liknar intuition med en känsla, en känsla som man alltid ska lita på. Eija-Liisa talade på likande sätt om intuition som ett verktyg som anger i vilken riktning man ska gå. Sami förklarar att det är med hjälp av intuition som resultatet kan bli enastående och Marita nämner också det mervärde som intuition ger slutprodukten. Hon talar om att man med hjälp av intuition kan hitta bilder som logiskt sett inte egentligen hör eller passar till berättelsen, men som ändå ger ett mervärde och viktigt känsloladdat innehåll:

On myös kuvia [...] johon ei oikeasti löydy mitään analyttisiä perusteita, eikä oikeasti ole mitään syytä etsiäkään. [...] On erittäin hienoa, kun elokuvissa on niitä kuvia, jotka eivät oikeasti kuljeta sitä tarinaa yhtään eteenpäin, jotka ovat juuri niitä, jotain epämääräisiä kuvia, jotka kertovat jotain ihmisisten tunteista siinä kohtauksessa. En tarkoita lähikuvaa [...] itkevästä ihmisestä, siinä vaan, jotain... – jotain, just niitä kuvia, josta on vaikea puhua. Tuntuu hölmöltä. Ne epämääräiset, epämääräiset vesipisarat ikkunoissa tai ... tai jotain. – Marita

Se on jonkinlainen väline, millä minä haen asian hahmoa, jotain, jonka avulla kommunikoin tavoiteltavan lopputuloksen kanssa. – Eija-Liisa

Se just erottautuu, että milloin siitä tulee jotain erinomaista, ainutkertaista, ja milloin on vain toteutettu se keskinkertainen suunnitelma. Ja että mihin lähdetään, miten lähdetään työstämään jotain kuvauksissa. – Sami

Intuition har också en viktig roll i att hjälpa en att se sådant som man inte annars skulle se. Eija-Liisa menar att om man håller sig i alltför strikta tyglar och i förväg så att säga bestämmer hur slutprodukten ska se ut kommer man att gå miste om det mervärde som intuition kan hämta på vägen. Dess roll är på så sätt att hjälpa konstnären att tänka fritt och öppet, eller intuition är det som kan komma då man lyckas tänka öppet och fritt:

Ehkä ajattelen tässä intuitiolla jotakin sellaista hengittävää ja myös avoimeksi jättämistä, asioiden mukaan ja yhteyteen tulemistä. Mahdollisena vastakohtana sille, että asiat on etukäteen päätetty ja suljettu. – Eija-Liisa

Det var intressant att märka hur både Eija-Liisa och Sami på så liknande sätt beskrev intuitionens roll då det gällde att övervinna hinder på vägen. Eija-Liisa sade att den är viktig då man jobbar med sådant som inte ännu har ett färdigt slut eller svar. Intuitionen ger en riktning och är ett verktyg som kan hjälpa en att hitta svar som man inte har vetat någonting om på förhand. Som liknelse sade hon att intuition är som ett verktyg som hjälper henne att komma över en mur. Sami talade om att intuition kan hjälpa honom att välja vad, när och hur han ska filma, och vidare att intuition hjälper honom att överskrida en gräns, där en ny möjlighet presenterar sig som han sedan kan utnyttja. På liknande sätt som Eija-Liisa förklarar han också att detta inte kan planeras, för om någonting är alltför planerat är tänkandet redan låst. För att överskrida gränsen med hjälp av intuition måste man låta sig tänka fritt.

Esa tycker också att intuition kan ge ett mervärde. Han påpekade också att han, med undantag av en enda bok, inte har hittat information om denna kraft i filmfotograferingsböcker. I anknytning till vår diskussion om intuitionens roll talade Esa om hur filmindustrin och publiken kräver ett likformigt bildberättande vilket i sin tur har skapat ett överflöd av ”by the book” filmfotografer. Han tog också upp, att även om han tycker att endast

de mest begåvade personerna kommer in i den filmskola där han fungerade som professor, är förmågan att kunna ”se” utrotningshotad. Han kan tänka sig att förmågan att kunna ”se” är direkt kopplad till förmågan att kunna utnyttja intuition. Esa hoppas att studerande förstår hur viktig förmågan att ”se” är, och tillägger att det är svårt att undervisa denna förmåga eftersom den är kopplad till personens själsliga eller andliga bredd. Vidare antydde han, att om filmfotografen lyckas utveckla sig själv, bredda sin horisont och på så sätt nå intuitionens sfärer lyckas hen göra något som inte är ”by the book”. Därför krävs självutveckling för att filmfotografen skall lyckas utveckla sin kompetens:

Sen havainto täytyisi olla yksi eniten tavoiteltavia havaintoja, käsittää tämä, tämä huonous. Koska vasta sen käsitettyä ihminen pystyy siirtymään voimakkaasti eteenpäin ja ymmärtämään jotain oleellista tästä omasta tekemisestä. [...] Aika harvat ihmiset, sama kuin näkemisen ymmärtäminen on vaikeata [...] Niin ne kaks asiaa on vaikeita, näkemisen ymmärtäminen ja oman kehityksen käsittäminen. – Esa

Esa var lättad av att upptäcka intuitionens krafter i samband med inspelningen av Okänd soldat – eller att det finns en annan värld där ute, som han uttryckte det. Även om intuitionens roll var svår att beskriva, längtade han inte tillbaka till den tid då han inte använde sig av intuition. Han talar också om det konstnärliga bidrag som intuition hämtar med sig:

Jos minä rajaisin kuvaustyössä intuition pois niin palautuisin siinä tekemisen muodossa johonkin helvetin ahdistavaan menneisyyteen jossa minä etupäässä kamppailen semmoisen asian kanssa, että onko kuvat teräviä, tai operoinko hyvin, jotka on ihan alkeellisia suoritusluonteisia juttuja, joiden priorisointi on ihan miinusmerkkinen. Niin kuin siinä efortissa missä tehdään esim. pitkän elokuvan taiteellinen kontribuutio. Suoritusluonteen korostuneisuus on aina vaarallinen suunta, kun pohditaan luomisprosessin kokonaisuutta. – Esa

Studien visar att intuitionen har en avgörande och viktig roll i den kreativa processen. Dess roll är att fungera som vägvisare och hjälpa bildberättarna att se och hitta de riktigt speciella bilderna, att övervinna hinder och att kommunicera med slutprodukten. Intuitionen har potential att påverka slutresultatet på ett positivt sätt och således ge den ett mervärde.

8.3 När används intuition i den kreativa processen?

Det fanns en viss skillnad mellan hur filmfotograferna och videokonstnärerna svarade på *när* de använder intuition. När bildberättarna använder intuition i den kreativa processen var kopplat till hur de erfar intuition. När intuition används var också kopplat till *det sätt* som de använder sig av den och hur deras arbetsprocesser ser ut över lag. Det här diskuteras i nästa kapitel. Även om alla bildberättarna sade att intuitionen är med under hela

den kreativa processen antydde filmfotograferna för det mesta att den är med under själva filminspelningarna, medan videokonstnärerna talade om *hela tiden* i en vidare bemärkelse och kommenterade också t.ex. planeringsskedet. Eija-Liisas arbetsprocess går från en fråga till ett ämne och vidare till manusförfattande o.s.v. Hon talade om intuition som en del av alla dessa faser. Helt som Eija-Liisa tog också Sami upp intuitionens roll då man skapar visioner och den process som följer från idé tills verket hittar och får sin slutliga form. Sami arbetar mycket med arkivmaterial som han klipper ihop och han talade mycket om intuitionens roll i den delen av arbetsprocessen, som inom filmproduktion brukar klassas som postproduktion. På så sätt var intuitionen i vidare bemärkelse med hela tiden, från idé till postproduktion, för videokonstnärerna. Att intuition alltid närvarar enligt bildberättarna är givetvis också kopplat till det att de anser att den är en mänsklig, omedveten process som är en del av kreativitet.

Med detta i åtanke, kan man konstatera att intuition används i olika skeden av arbetsprocessen, beroende på hur bildberättarna ser på intuition. Intuitionen verkade vara extra viktig i början av den kreativa processen för Sami och Eija-Liisa, men för dem båda var det samtidigt självklart att den är med tills verket får sin slutliga form. Esa å andra sidan påpekar att man kanske inte någonsin är medveten om *när* eller *hur* man använder intuition, medan Marita visste att den närvarar hela tiden – då hon är på filminspelningar. Varken Esa eller Marita gav exempel på att de skulle ha använt intuition under förproduktionen. Det som var gemensamt för alla bildberättare var att de nämnde att de använt intuition då de ska fatta beslut och göra val under den kreativa processen.

Eija-Liisa och Marita nämnde alltså att intuition är närvarande hela tiden. Eija-Liisa menade att hon använder intuition från början till slut men speciellt när hon jobbar med något som inte ännu har ett svar. Marita hänvisade till själva filminspelningarna, och Sami till början av processen:

Ei kuvaajan työtä ehkä voi tehdä niin, etteikö ollenkaan käyttäisi intuitiota. Ei semmoisia aikoja varmaan ole. – Marita

Tietenkin ihan alussa, kun kaivelen arkistoja, ja kyllä minä tietysti kuvaankin jonkun verran [...] Varsinkin alkuvaiheessa, kun minulla on paljon ideoita. [...] Se, minun mielestä, pitää olla ihan jo siitä, kun rupeen miettimään jotain juttua. Monta kertaa muutan perinpohjaisesti sitä ideaa, ja sitä lähestymistapaa ja sitä materiaalia. Ja kyllä se minun mielestä pitää olla sen koko matkan ihan siihen vaiheeseen asti, kun se teos on melkein valmis. – Sami

Esa förklarade att det krävs vissa förutsättningar för att intuition ska kunna uppstå och användas. Han kan utnyttja intuition när han ges möjligheten, och till det behövs t.ex. fullmakt av regissören att ta risker. Förutsättningarna skapar en kedjereaktion som tillåter honom att våga:

Mitä enemmän minä osaan, sen varmempi minä olen ja sen mitä vahvemman valtakirjan olen saanut ohjaajalta tehdä rohkeita päätöksiä niin sen enemmän minä tietysti koko ajan teen töitä siinä mielentilassa, että minä tukeudun semmoiseen, voin tekemisessäni ottaa enemmän riskejä. Minä uskallan enemmän ja mitä enemmän minä uskallan, niin sen enemmän niitä voimavaroja pystyy ammentamaan sieltä henkiseltä alueelta jota kutsun unconscious consciousness. Eli semmoisesta tilasta missä minun ei tarvitse analyttisesti niitä ratkaista. Ja se on rohkeus kysymys, pelkuri on aina huonossa asemassa koska se, se pelko on taiteilijan kaikkein pahin vihollinen, koska se estää sinua toteuttamasta jotain semmoista perimmäistä pyrkimystä mitä sinulla on armovoimastasi antaa kussakin tilanteessa. Ja se estää karmealla tavalla olemasta rento ja energia ei virtaa ja siinä on semmoisia esteitä, sinä mietit koko ajan, olenko minä hyvä. Ja sehän on karmein asia, että sinä koko ajan punnitset et olenko minä hyvä tässä, kelpaanko minä. – Esa

Esa talar om att rädslan kan vara ett enormt hinder för skapande, men han fortsätter med att utveckla den tanken. Han menar att det också i grund och botten kan göra gott att stöta på svåra produktioner eftersom de utvecklar människan. Om man sätts i en mycket utmanande situation måste man anförtra sig till snabba beslut som man känner sig osäker på. Det kan finnas fördelar i att möta utmaningar som är svårare än ens förmåga och då måste man använda sig av kunskap som man inte visste att man har. På så sätt samlar man också mera erfarenhet och en liknande situation i framtiden, som kräver samma beslut, är inte lika skrämmande och känns inte lika svår. Ett resultat i studien är följaktligen också att intuition är kopplat till de beslutfattningsprocesser som är en del av den kreativa processen. Eija-Liisa ger exempel från inspelningssituationen:

Esimerkiksi kuvausten yhteydessä eteen tulee tilanne, että on tehtävä päätös, eikä pohjaksi ole mitään faktaa, johon nojata. Taiteen tekemisessä kohtaa usein tilanteita, joissa päätös tai valinta on tehtävä ennen kuin valinnan peruste on olemassa. Valinta suhteutuu kokonaisuuteen vasta paljon myöhemmin. Silloin intuition käyttö on välttämätöntä - tehdään päätös, että tämä on parempi näin. – Eija-Liisa

Eija-Liisa sade att det kan handla om att välja en färg, och då kan man intuitivt genast veta vilken det ska vara. Men först i efterhand kan man sedan argumentera och motivera varför just den färgen är bäst.

Nämnas bör, att både Eija-Liisa och Marita spekulerade under intervjuerna; vad som egentligen beslöts med hjälp av intuition, eftersom man ofta efter ett intuitivt beslut kan analysera valen och hitta rationella argument för besluten. De både diskuterade vad som

kom först, ägget eller hönan, och syftade på att det ibland kan bli svårt att veta om beslutet var pur intuition eller helt enkelt baserat på erfarenhet.

Men Marita menade alltså också att intuition hjälper henne att göra val, t.ex. då hon ska välja när hon ska låta kameran gå från en person till en annan, eller bli kvar, vilket diskuteras närmare i nästa kapitel. Marita tillade, att om hon har två alternativ, så väljer hon alltid det som intuitionen säger att hon ska ta:

Tilanteissa joissa, jos sinulla on kaks vaihtoehtoa, tai jotain vaihtoehtoja tehdä joku, ja et löydä perustetta, mikä on se oikea, niin kyllähän intuitio sanoo jonkun, joka on se oikea. – Marita

Esa nämnde som Eija-Liisa att intuition kan hjälpa honom vid val av färg, och att intuition är en så otrolig beslutfattningsprocess som man inte kan lägga ord på, för den sker så snabbt:

Jos joku näyttää sinulle keltaisen värin niin sinä voit heti sanoa, että minä tiedän paremmankin. Saman tien, miettimättä. Onko kysymys intuitiosta vai kokemuksen määrästä, vaikea sanoa. Ja usein onkin kysymys intuitiosta. Minä olen kulkenut tätä reissua sen keltaisen kanssa tarpeeksi kauan, niin [...] voin sanoa miettimättä, heti, ajattelematta. Ja minä luulen, että silloin minä rakennan sitä päätöksentekoa jossain muualla kuin normaalisti, analyyttisesti päätöksenteko rakentuu. Sitten voin sata varmasti sanoa mikä näyttää elokuvassa hyvälle. Ja ne päätökset ovat tuhannesosa sekuntia. [...] Jos sinulla on paljon kokemusta siitä asiasta, niin se päätöksenteko nopeutuu koska sinulla on semmoisia voimavaroja, johon sinä voit tukeutua. [...] Mulla ei ole mitään mahdollisuutta ymmärtää sitä koska siinä on vaan hyödynnetty... Että, se on vaan vailla harkintaa, analyyttistä prosessia, se on ihan vailla mitään harkintaa vailla mitään järjellistä päätöksentekoprosessia ja se on tunne, aivotyöskentely on suljettu pois, sivutettu kokonaan. [...] En pysty sitä kenellekään sanoin kuvailemaan, mikä se päätöksentekoprosessi on, se on vaan siellä. Ja se on vaan hieno. – Esa

Sami diskuterade beslutsfattande på ett annorlunda sätt, och sade att intuition hjälper honom att testa och ifrågasätta olika alternativ i klippet och då han ska välja i vilken ordning bilderna kommer, vilket diskuteras mera ingående i nästa kapitel. Tilläggas bör, att Sami är mest produktiv då han får jobba ensam och utan yttre influenser och den kontroll som större produktioner kan ha. Han nämnde att om någon yttre omständighet t.ex. kräver att han ska göra val och bestämma något låses hans kreativa process.

Intuition används sammanfattningsvis vid olika tillfällen under hela den kreativa processens gång, men för videokonstnärer är den viktigast då verket ska hitta sin form, medan filmfotograferna mest refererade till själva filminspelningssituationen. Intuitionen träder speciellt fram då bildberättarna ska fatta beslut och göra val inom den kreativa processen.

8.4 På vilket sätt används intuition inom den kreativa processen?

Att beskriva hur man använder något omedvetet är självklar inte lätt, men jag fick ändå fina konkreta exempel på olika situationer där bildberättarna använt intuition inom den kreativa processen. Användningen av intuition handlade ofta om att vara öppen och mottaglig, känna sig för och se vad situationen berättar. Hur de här situationerna ser ut i praktiken var olika för bildberättarna beroende på deras arbetsprocess. Eftersom Esas syn på intuition är att man under inga omständigheter exakt kan veta hur och när man använder den, kunde han inte heller exakt förklara det.

Se miten ja missä minä sitä käytän niin ei, sen hyödyntäminen ei voi olla tahdonalaista, en minä voi nähdä sitä semmoiseksi, että minä päätän, että olenpa nyt intuitiivinen ja teen tätä, ei se toimi sillä tavalla. – Esa

Som tidigare nämnts uttryckte han vilka omständigheter som låter honom använda intuition, och han framhöll att förtroendet mellan regissör och filmfotograf är viktig – något som också Marita betonade att är mycket viktigt. Esa känner att ifall regissören har gett honom fullmakt att göra modiga val, så kan han och vågar han arbeta i ett sinnestillstånd där han kan utnyttja ett omedvetet medvetande. Han uttryckte också tacksamhet gentemot den regissör, Mollberg, som tvingade honom in i en situation som han i ett ”medvetet tillstånd” inte skulle ha klarat av. Situationen och omständigheterna var mycket utmanande:

Vaikka minä tässä vaan sanon, että minä olen intuitiolla tehnyt niin kyllä minä, kyllä olen pelännyt. Olen minä ollut ihan helvetin peloissani. Koska minunhan on täytynyt kuitenkin itselleni todistaa, että minä kykenen siihen. Minut on asetettu semmoisien asioiden eteen, jotka minä tiedän, että minä voin fataalistisesti munata. Niin kuin tuon. Että enhän minä voi sanoo että ”*Helvetti et en mä ehtinyt, hei et otetaan uudestaan*”. Neljä tuntia kestää, että nyt otetaan ne tykit ylös. Niin sehän on koko saatanan kuvauspäivä pilalla. Että minä menen sanomaan ohjaajalle, että en minä onnistunut. ”*No mitä varten sä täällä saatana ollenkaan olet? Mee kotiin sit harjoittelemaan*”. [...] Oli vaan semmoisia tilanteita jossa on pakko selviytyä ja silloin ruvetaan niin kuin päivittäin tukeutumaan semmoisiin ratkaisuihin jossa intuitio alkaa olla, tai sanotaan järkeen perustuvilla päätöksillä ei ole osaa eikä arpaa. Vaan kaikki on vallitsevien olosuhteiden, olosuhteessa pärjäämistä mahdollisimman hyvällä tavalla. – Esa

Den rädsla, de utmaningar och det stora ansvar som Esa talar om, menar han att i grund och botten har gjort gott, eftersom de med tiden har utvecklats till ett mod som gör att han kan arbeta på ett sätt där han inte behöver tänka hela tiden. Istället kan han låta energierna flöda, som han kallar det. Då man stöter på en likande utmanande situation nästa gång, känns den inte lika utmanande. Och om man har ett bra förhållande med regissören där

denna typ av mod uppmuntras blir det lättare att se, att låta energierna flöda och att föreslå till regissören hur vissa saker kunde göras bättre:

Se pelko kohdentaa sinun energiaa semmoiseen, että sinä varmistelet, joka sinänsä ei ole hyvä asia koska varmistelu johtaa taas suoraan kohti suoritusluonteisuutta. Pelko on hyvä haastaja, se pitää kohdata, pitää ylittää itsensä ja nousta seuraavalle tasolle. Ja sillä tavalla sinä voitat sitä pelkoa ja sillä tavalla sinä siirrät siitä pelosta osia, asioita siihen urheuteen, että seuraavan kerran sinä et enää pelkääkään sitä asiaa. Ja silloin sinä tiedät, että mitä rohkeampi minä olen niin sen avoimempi minä olen, ja sen enemmän minä voin auttaa sitä tilannetta ja tehdä päätöksiä joita minun ei tarvitse miettiä, vaan se tilanne antaa ne auki ne päätökset minulle. Jossa minä pystyn parhaan tietämäni ja parhaan minuuteni kautta antamaan semmoisen ratkaisun sinne, josta minä voin olla varma, että se on hyvä. – Esa

Under min intervju med Esa visade han den bild som för all framtid kom att ändra på hans sätt att se och filma. Förutom den bilden visade han också ett annat klipp ur Okänd Soldat, som var filmad efter insikten, och han beskrev filmandet av den bilden som ”att spy”. Jag blev osäker på vad han menade och bad honom förklara. Enligt min tolkning, sätter han på sätt och vis ord på det han kände då han upplevde intuition, och det visade sig att han har levt med de känslorna som karaktären upplevde:

Sanotaan että jos minä kuvaan tätä, se on jäsentymätön, se on tunnepurkaus, se on ytimestä tullut joku samaistuminen siihen luutnantin hätään ja siellä mukana olemisesta, sekasotku kaiken näköistä ajattelematonta, analysoimatonta, pahaa oloa, fyysistä ikävää, kuolemanpelkoa, kaikkea semmoista sekaisin. Se on, minä kuvaan sitä niin kuin oksennukseksi, se vaan tulee, se on varsin alkukantainen tapahtumaketju, sekaisin fyysistä ja henkistä, et sinä useinkaan päätät et sinä oksennat. – Esa

Ganska bra lyckades han förklara hur det kan kännas då man upplevt intuition, tycker jag.

Som tidigare nämnts är det för Marita främst under filminspelningarna som hon använder intuition och lever med kameran. Under inspelningarna är intuitionen konstant närvarande och den är ett viktigt arbetsredskap. Marita är etablerad både inom dokumentära och fiktiva långfilmer och hon berättade, att förutom att hon använder intuition för att leva med kameran använder hon den för att hitta specifika bilder under filmandet. Arbetsprocessen av att filma fiktion och dokumentärer är olika, och hon lyfte fram att hennes sätt att leva med kameran skiljer sig från varandra under fiktion och dokumentärinspelningar. Att utnyttja sin intuition för att hitta vissa bilder var liknande i både fiktion och dokumentärinspelningar.

Det vart tydligt att Marita njuter av att filma dokumentärfilmer. Tillsammans med kameran betraktar hon livet och lever med karaktärernas känslor och vardag. Då hon betraktar sin omgivning känner hon att intuitionen fungerar som en sorts kompass. Under dokumentärinspelningar måste hon hela tiden vara känslig för vad som händer omkring henne,

för hon lever med kameran, alltså rör på kameran i enlighet med det som hon med hjälp av intuition känner att är viktigt att fånga i ögonblicket. Resultatet blir bäst, då hon själv som filmfotograf berörs av det som hon betraktar:

Että ne oikeasti koskettavat, joku mikä menee sydämeen niin kyllä se sen myötä. Se elokuva minkä on tekemässä, kun se koskettaa ja menee sydämeen, niin sieltähän se intuitio pakki aukenee sitten. – Marita

Denna frihet som är en del av dokumentärinspelningar finns inte på inspelning av fiktion, men också där ser hon till att hon är så fri som möjligt. Hon berättar att hon t.ex. kan ha kameran på en jib (en kamerakran som tillåter kameraoperatören att lätt tilta och panna, d.v.s. röra kameran vertikalt och horisontellt), så att hon har möjlighet att röra kameran om det är något som hon känner att är viktigt att följa. Då hon samarbetar med regissör Sara Cantell brukar de ibland använda sig av något som dom kallar ”liikkuva sinkku” (fritt översatt rörlig singel). De använder sig av denna teknik speciellt då de har ont om tid. Liikkuva sinkku betyder ungefär att istället för att ta varsin statisk motbild på två personer som har en dialog, tar de istället endast en rörlig bild, där Marita följer med i enlighet med replikerna. T.ex. i denna situation kan intuitionen ibland bli så stark att hon inte följer den plan som hon gjort upp med regissören. Hon kan så kraftigt känna hur kameran vill fokusera, att det finns en känsla i skådespelaren som hon blir fånglad av:

Minulla on sellainen tunne joskus, että se vaan vangitsee ja nappaa sen kameran, ja minä en malta mennä toiseen näyttelijään.[...] Järjellä joo pitäisi, mutta ei pysty. Joku tunnetila, tai karisma, ettei pääse pois sieltä. Tästä ei vaan voi mennä pois. – Marita

Både då hon filmar fiktion och dokumentär använder hon intuition för att hitta en viss sorts bilder. Det finns nämligen enligt Marita olika sorters bilder – de som man kan planera rationellt, men det finns också speciella bilder, de som hon tidigare nämnde att är svåra att tala om. Dessa speciella bilder kan berätta så mycket, men de för inte berättelsen framåt. Det här är intressant eftersom filmfotografer, eller egentligen alla som arbetar med film, vet att man inte ska ha något onödigt med i en film, d.v.s. sådant, som inte uttryckligen för berättelsen framåt. Marita menar att hon behöver sin intuition för att hitta bilder, de riktigt speciella, fina bilderna, som inte för berättelsen framåt. Med hjälp av intuition söker hon de bilder som perfekt återger den känsla som summerar scenens känsla som helhet. Jag frågar henne för att försäkra, om det alltså är intuitionen som hjälper henne att hitta dessa bilder:

Joo, juuri näin. Koska ne ovat just niitä, mitä on järjellä vaikeita perustella. – Marita

Hon förklarar hur intuitionen hjälper henne i denna process, och ju mera rörd hon är av situationen, desto bättre fungerar intuitionen:

Niitähän tekee sitten heti jo helpommin, kun on, tai, toimivat sen mukaan, kun on tunteeltaan kosketettu itse kuvaajana. – Marita

Sophie: ja tämän seurauksena liikutat kameraa?

Tai keksin, tai osaan paremmin, kun ymmärrän sen tunnetilan. Kun olen päässyt siihen, niin voin myös poimia ja löytää niitä kuvia, osaan löytää ja poimia niitä paremmin. – Marita

Hon summerar, att en film är att förmedla känslor och att hennes jobb är att fånga och samla känslorna till en helhet. Till detta hör att fotografen är öppen:

Sekä fiktioelokuvan kuvatessa ja dokumenttielokuvan kuvatessa täytyy olla jollain lailla niin kuin sydän auki sille tilanteelle. Että jotenkin tuntee sen, että milloin se on se... [...] Ehkä sydän auki ihmiselle, onko se intuitiota sitten, onko se hetki intuitiota? – Marita

För Sami är användning av intuition ungefär att konstant utmana sig själv, att ifrågasätta sig själv, att ta risker och testa olika alternativ bland annat då han klipper. Det ingår alltid en känsla av osäkerhet i den processen. Han menar inte osäkerhet i den bemärkelse att han är osäker på vad han gör, utan att situationen skapar en sorts förväntansfull känsla, och i det ingår ett element av osäkerhet. Vad händer, om jag gör såhär? Sami använder alltså intuition för att se och låta de olika alternativen presentera sig för honom. Intuitionen kan vara en känsla, men det kan också ske helt omedvetet. I praktiken kan intuition bete sig så att en lösning plötsligt dyker upp och överraskar honom:

Se tulee ajattelematta, tai se tulee suunnittelematta se ratkaisu, tai uusi kokeilu tai uusi leikkaus tai joku. [...] Siihen liittyy yleensä jonkunäköinen, joku riskinotto tai pelko tai epävarmuuden tila. [...] Siihen liittyy se epävarmuuden työstäminen joko tietoisesti tai tiedostamatta, eli joskus täytyy miettiä, että uskallanko tehdä jotain näin radikaalia ja onko tämä ihan kreisiä. Joskus sitten voi tehdä huomaamatta sen, että ei edes tajua, että on tehnyt, tekee melkein puolivahingossa, ajatuskissa. [...] Ja sitten vasta katsoo, että mitä ihmettä tämä on, että hetkinen, tähän on just tämä ratkaisu tähän. – Sami

Han betonar dock att det inte ingår någon mystik i detta, utan att det snarare handlar om att ”släppa loss” och att vara i en sinnesstämning där man inte tillåter sig att kontrollera situationen för mycket. På så sätt tar man mera risker och prövar olika saker, men man måste också öva upp en viss tolerans för den osäkerhet som detta för med sig. Om man kontrollerar processen för mycket kan man enligt Sami bearbeta en version hur mycket som helst, bara för att sedan stanna upp och fråga sig själv ”vad håller jag egentligen på med?”. Ibland måste man påminna sig själv om att ta ett steg tillbaka och betrakta, ifrå-

gasätta, testa och titta igen. Angående filmande, konstaterade han att alternativen är oändliga gällande exakt *vad*, *när* och *hur* man filmar. Både för den typens val och då han klipper behöver han intuition:

Intuitio on se millä pitää kokeilla näitä erilaisia, niin kuin heitellä asioita ja katsoa, ja vaan katsoa sitä. Ilman että on tällaista ennakkokäsitystä, [...] tarkkaa rationaalista suunnitelmaa, koska suunnitelma on yksi asia, ja käytännössä asiat toimivat miten ne toimivat. [...] Jos vaikka on kuvia peräkkäin, että miten ne valitaan, missä järjestyksessä, se on ikään kuin oltava sellaista improvisaatiota. [...] Sen ei voi tehdä rationaalisesti, se vaatii sen intuition missä kokeillaan ja katsotaan ja heitellään. Ja ollaan avoimia koko ajan sille mahdollisuudelle löytää joku uusi yhteys. – Sami

Han säger också att ju stramare eller striktare en produktion är, desto svårare blir det för honom att vara kreativ och använda sin intuition. Han vill våga vara öppen mot det okända och välkomna den osäkerhet som hör till:

Pitäisi vain katsoa jokaista kohtaa ja vaan antaa sen mennä, jotenkin vapautua sellaisesta suunnitelmallisuudesta. Ja sitten se aiheuttaa tavallaan epävarmuutta ja pelkoa ja niin kuin, ei se mikään dramaattinen asia ole, mutta se on vaan aina siinä työskentelyssä. – Sami

För att kunna använda sin intuition behöver Sami tid och kan inte uppleva press utifrån, eftersom det är svårt att klara av press eller tvingas jobba inom vissa ramar och vara kreativ samtidigt:

Minä pyrin hyödyntämään sitä mahdollisimman paljon sen koko taiteellisen prosessin aikana. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että minä vaadin itseltäni, että käytän tarpeeksi aikaa sen teoksen viimeistelyyn, tai eri vaiheisiin. En halua kiirehtiä sitä tekemistä, jotta voin välillä reflektoida sitä prosessia rauhassa ja sitten palata sen ääreen, kun on tarpeeksi avoimin mielin, jotta voin jälleen kerran katsoa sitä katso-malla. – Sami

Som tidigare nämnts, är intuition ett självklart och viktigt arbetsverktyg för Eija-Liisa. Hon säger att detta stämmer speciellt då hon tänker på sitt arbete som en process där hon samlar information. Eija-Liisa använder intuition bland annat för att kommunicera med allt det material som omger henne, alla de tankar och planer som till sist blir en helhet, det slutliga verket. Intuitionen hjälper henne att se hur alla bitar hör ihop, vilka bitar som inte hör till och vilka som kanske ännu fattas. Hon använder intuition för att kommunicera med slutprodukten och förena olika element:

Voidaan ajatella, että joskus luovuuden synonyyminä voi käyttää intuitiota, että kyse on samasta tai samankaltaisesta asiasta. Kyse voi olla myös siitä, että pystyy työskentelemään säilyttäen asiat avoimina, samalla keräten niihin materiaalia, tietoa ja tapaa ilmaista. Ja oleellisesti tähän liittyy myös asioiden yhdistäminen toisiinsa. – Eija-Liisa

Hennes kreativa process börjar med att det finns en fråga som hon finner så betydelsefull eller intressant att det får bli ämnet för hennes nästa verk. Då hon jobbar och funderar

kring ämnet under en längre tid samlar hon samtidigt alla tankar, bilder, texter och idéer i olika mappar på datorn, utan att hon vet hur eller om de ska pusslas ihop och bli en helhet i något skede. Det kan kännas otroligt hur alla pusselbitarna plötsligt kan falla på plats:

On hämmäntävää, miten monenlaiset, aluksi erillisinä ja erilaisina näyttäytyneet asiat, joita on kirjoittanut muistiin, myöhemmin työprosessin kuluessa löytävät suhteen toisiinsa. Oivallus asioiden yhteyden näkeminen tapahtuu myöhemmin - intuitio on kuitenkin ohjannut ajatusten äärelle. – Eija-Liisa

För att Eija-Liisa ska kunna se sådant som hon inte har sett, förstått eller kunnat vänta sig till en början, är det av avgörande betydelse att hon får tid, ro och tystnad:

Intuitio on myös asioiden ymmärtämistä ja uudella tavalla näkemistä. Siihen liittyy aina aika. [...] On kyse jostain sen kaltaisesta, johon tarvitsee aikaa - vaikka toisenlaisesta näkökulmasta - joka voi saada muotonsa ja olla olemassa vähitellen. Esimerkiksi kahden erilaisen asian liittyminen toisiinsa tai vaikka lauseiden paikka tekstissä. – Eija-Liisa

På så sätt visar intuitionen vägen och hjälper henne att kommunicera med slutprodukten.

Det var svårt för bildberättarna att sätta ord på exakt hur de använder intuition som en del av den kreativa processen, men det var tydligt att bildberättarna använder intuition som hjälpmedel för att se det insiktsfulla som de vill förmedla. Även om det var svårt att förklara exakt hur intuition används, visste de vad som förutsätts för att den ska kunna ta plats. För att intuition ska kunna ta plats krävs att man kan kasta sig in i en situation, vara närvarande och hålla sitt sinne öppet. Ytterligare nämndes att det kan krävas element som tillit, erfarenhet, tid, ro och att känna sig rörd eller tagen av situationen.

8.5 Kloka ord och råd på vägen

Som det ofta kan hända i undersökningar genererade intervjuerna information utöver det som svarar på forskningsfrågorna. I början av intervjun presenterade jag orsaker till att jag är så intresserad av detta ämne och vidare nämnde jag de olika utmaningar som jag stött på och de frågor jag grubblat på. Som följd fick jag mycket goda råd av bildberättarna. Sami till exempel nämnde att han riktigt i början av sin karriär hade använt intuition på liknande sätt som jag gjort, dvs. använt intuition då han saknade kunskap:

Ihan uran alkuvaiheessa, kun ei tiedä vielä mitään niin, koska, ei ole ikään kuin mitään mihin heijastaa, ei tiedä välinehistoriasta eikä praksiksesta, mutta se on tietämättömyyden intuitiota. – Sami

I det skedet är man ännu så obekant med den helhet som finns omkring en och man söker ännu sin plats. Både Esa och Sami talade på liknande sätt om de olika faser som karriären har. De nämner att nybörjaren är lika bra som mästaren, men med tiden börjar nybörjaren märka att hen kanske inte är lika bra som hen trott. Samtidigt börjar omgivningen förvänta sig mera av personen, vilket leder till en stor press. Då man inser att man inte är så duktig ska man inte ge upp, för det finns ännu en lång väg kvar att gå innan man blir en mästare.

Marita kom också ihåg den osäkerhet som hon känt då hon studerade, men hon gav hopp åt nybörjare. Hon berättade att då man lärt sig alla de regler som ingår i filmfotografering blir man fri: då man lärt sig alla regler kan man med gott samvete glömma dem. För mig tar dessa regler ännu väldigt mycket av min tankeverksamhet och energi både i förproduktion och under filminspelningarna. Men Marita menar att då man lärt sig reglerna och inte längre behöver tänka på dem, på grund av all erfarenhet, kan man på expertnivå vara fri i stunden och lyssna på sin intuition istället.

Jag blev också väldigt glad av att höra Eija-Liisas reflektion kring hur viktigt det visuella bildberättandet är i en film:

Sehän on visuaalista taidetta. Tuossahan kaikki välitetään kuvan kautta [...] Kuvan roolihan on nimenomaan asioiden näyttäminen. Keskeistä on se, mitä näytetään ja miten näytetään. Ilmaisun elementit ovat työkaluja, joiden avulla kerrottava ja näytettävä määritellään ja tehdään näkyväksi. Kokonaisuus rakennetaan ilmaisun elementeillä, esimerkiksi tehdään päätöksiä siitä, mitä kerrotaan näyttelijöiden avulla, ja mitä kerrotaan esineiden ja paikkojen luonteen avulla, mitä valaisun keinoin jne. On luotettava ilmaisuvälineeseen. [...] Teksti on vain yksi kerros kokonaisuudessa. – Eija-Liisa

Esa menade att genom självutveckling och genom att hitta sig själv blir man en bättre filmfotograf. Man ska studera olika ämnen, öppna sitt sinne, bredda sin horisont och bli den person som man innerst inne är, för att den vägen kunna utnyttja allt detta och skapa personlig och unik filmfotografering.

9 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

Syftet med denna studie var att få mera kunskap om intuition och det sätt som den används inom den kreativa processen hos filmfotografer och videokonstnärer. Denna studie visar att intuition är en essentiell del av bildberättarnas kreativa process och ett nödvändigt verktyg för att slutprodukten ska bli utomordentlig.

Med hjälp av den kvalitativa forskningsmetoden genererade studien nyanserad och detaljerad information om intuitionens roll inom den kreativa processen. Även om bildberättarna beskriver intuition och hur de använder den på sinsemellan varierande sätt, kunde jag samtidigt märka vissa likheter i svaren. Bildberättarna framställer intuition som en naturlig och positiv del av arbetsprocessen, om än svår att beskriva med ord. Vidare framställer de intuition som ett essentiellt verktyg i den kreativa processen, som fungerar utanför deras medvetande. Intuitionens roll var bland annat att se samband och forma helheter av en enorm mängd information. Vidare är intuitionens roll att hjälpa dem att se, att prestera på en hög nivå och göra val som de inte skulle kunna göra i ett helt medvetet, rationellt tillstånd. Även om denna kraft låter extraordinär, betonade bildberättarna att intuition inte är mystiskt, utan en vardaglig del av deras kreativa process.

Mycket av studiens resultat stämmer överens med tidigare intuitionsforskning. Denna studies informanter tycker också att intuition är svår att beskriva, inte magisk, kopplad till förmågan att kunna se och skapa visioner (Dane & Pratt, 2007; Raami, 2015). Bildberättarnas sätt att beskriva intuition har också mycket likheter med den definition som används i detta arbete, dvs. att intuition sker snabbt, omedvetet och hjälper till att se helheter (Dane & Pratt, 2007). Tidigare forskning har talat om intuition som en opålitlig källa i vissa sammanhang (Hammond, 1996), medan bildberättare tvärtom ser ett mer värde i det som intuition hämtar. Snarare än att ifrågasätta intuitionen värdesätter de den och anser att den innehåller kunskap och lösningar som de inte visste att de har. Till intuition kopplas således också en känsla av självsäkerhet, något som tidigare forskning också påvisat att är kopplat till intuition (Dane & Pratt, 2007). Exempel på detta är att då bildberättarna har olika alternativ, känner de sig säkra då de väljer den väg som intuitionen förespråkar. Ytterligare anser jag att det sätt som bildberättarna beskriver mervärdet i ett visuellt berättande där intuition använts påminner om Barthes (1981) beskrivning av

punctum kontra studium bilder. Flera informanter tog upp att intuition är den ingrediens som lyckas förvandla det vanliga till något alldeles särskilt.

Informanterna tog också upp ett typiskt särdrag i ett intuitivt beslut, dvs. att det är svårt att beskriva steg för steg hur man kommit till ett beslut, men att man i efterhand rationellt kan argumentera för varför det är det rätta valet. Eftersom bildberättarna i efterhand kan argumentera för alternativet, kände de en viss ambivalens gentemot vad som är pur intuition och vad som helt enkelt bottnar i pur erfarenhet. Detta anser jag dock att påvisar hur intuition kan ske på olika nivåer, som Dane & Pratt (2007, 2009) påpekar. Dane och Pratt (2007) menar att en utgångspunkt för att intuition ska kunna ske på hög, expertnivå är en omfattande erfarenhet i ämnet. Det var tydligt i bildberättarnas utsagor att intuition kan uppenbara sig på olika nivåer och på olika sätt. Ibland är intuitionen på en lägre nivå, t.ex. då mycket erfarenhet har lett till att bildberättarna "bara vet" hur något görs bäst, utan att de måste medvetet tänka på det. Detta anstränger inte det kognitiva systemet och påminner om varseblivning. Men ibland var intuitionen såpass häpnadsväckande att bildberättarna var förbryllade, t.ex. då de kände att en lösning, helhet eller insikt plötsligt kunde uppenbara sig för dem som från ingenstans. Detta tyder på att kognition har skett djupt i det undermedvetna och leder till en utomordentlig kreativ lösning. (Dane & Pratt, 2007).

Bildberättarna beskriver vidare intuition som en sorts kompass som anger i vilken riktning de ska gå, vilket tyder på att intuition fungerar som ett förhållande mellan person och omgivning i den kreativa processen. För filmfotograferna handlar det främst om det förhållande som de har med sin omgivning under filminspelningar, och för videokonstnärerna handlar det om deras förhållande till allt det material de har samlat på sig och som ska forma slutprodukten. Eftersom bildberättarnas arbetsprocesser skiljer sig från varandra märktes skillnader i hur de använder intuition i praktiken och vilka förutsättningar eller omständigheter som de kräver för att kunna komma i den sinnesstämning som trigger ett intuitivt tänkande. Dessa förutsättningarna är som sagt olika för bildberättarna i praktiken, men det finns även en del likheter.

Kreativitetsforskning visar att det som kreativa personer har gemensamt är att de ofta har utvecklat en förmåga som tillåter den intuitiva processen att ske (Raami, 2015), och bildberättarna i denna studie hade också gjort det. De likheter som de hade i svaren angående det sätt som de använder intuition var bland annat förmågan att tänka fritt och öppet. Vidare nämnde bildberättarna förmågan att kasta sig in i eller leva med situationen, vilket kan kräva mod, tillit, koncentration, tid och att uthärda osäkerhet. Detta i sin tur påminner om Raamis (2015) forskningsresultat, där hon nämner att man måste vara engagerad, tänka fritt och ha en viss sensitivitet för att den intuitiva processen ska äga rum (Raami, 2015). Ytterligare visar studien att bildberättarnas intuitiva tänkande är kopplat till beslutsfattande – de fattar beslut med intuition speciellt då de var överösta med information och sinnesintryck. På en allmän nivå fanns dessa likheter i svaren, men hur bildberättarna annars använder sin intuition i praktiken tycker jag att är kopplat till deras personliga konstnärliga uttryck eller kreativa process.

Även om Esa och Marita använder sin intuition på olika sätt märks det att filmfotografierna kommer från samma värld, eftersom båda kopplar intuition till sin kreativa process under filminspelningarna. Vidare talar båda om närvaro, att se och att leva i stunden och båda kopplade också intuitionen till hur man rör sig med kameran. Detta kräver inlevelseförmåga, att betrakta och att kunna läsa av situationen och karaktärerna. I bådats utsagor finns även likheter med Barthes (1981) begrepp *studium* och *punctum*. Marita talar på liknande sätt som Barthes (1981) om att det finns två olika sorters bilder – de vanliga och de som har ”det där någonting”. Marita tyr sig till intuition då hon söker de bilder som är mera än *studium* bilder. Dessa viktiga bilder för inte nödvändigtvis berättelsen framåt på ett rationellt plan, men de återger scenens övergripande känsla perfekt. Bilderna väcker starka reaktioner men det är svårt att förklara exakt varför de gör det, men de gör det – helt som *punctum* bilder. Esa berättar att en stor utmaning som involverade stress, tidspress och rädsla under inspelningarna av *Okänd soldat* ursprungligen satte honom i den sinnesstämning som fick honom att inse intuitionens krafter. Tidigare forskning visar att just tidspress kan göra att människan använder ett mera intuitivt tänkande, (Dane & Pratt, 2007) och Esa beskriver att situationen var så pressande att han inte längre kunde använda endast sitt förnuft. Ännu i dag ser han att press och rädsla på detta sätt kan ha positiv effekt på slutresultatet och att man som följd av det kan utvecklas som filmfotograf.

Också Esas upplevelser faller samman med Barthes (1981) begrepp *studium* och *punctum*. Den bild Esa skapade i *Okänd soldat* under den pressande situationen påminner om *punctum* – både bilden som färdig produkt men också det som Esa upplevde då han skapade den. Bilden skapades utanför Esas medvetande och den lyckas förmedla en alldeles specifik känsla, även om bilden tekniskt sett nästan är oduglig. Kameran är handhållen och rör sig så snabbt att man knappt kan särskilja vad som händer, men samtidigt sätts tittaren så träffsäkert in i soldaternas situation att bilden garanterat genererar starka känslor och reaktioner hos tittaren. Bilden lämnar ett intryck på tittaren också på grund av att den inte är likformig eller håller sig till filmfotograferingens regler. Barthes (1981) skriver att *punctum* är något som sker utanför människans kontroll, helt som Esa beskrev skapandet av bilden – skapandet skedde utanför hans medvetande. Barthes (1981) menar också att *punctum* har kraften att skapa tillväxt och utveckling, att upplevelsen av *punctum* kan påverka personen så starkt att man förändras, utvecklas och ser saker på ett nytt sätt. Denna upplevelse påverkade Esa så starkt att han har varit intresserad av intuitionens krafter sedan dess och dessutom förändrades hans syn på filmfotografering. Bilden har tydligt ”detta någonting” – den är så stark, att den inte längre är samma sak. Överlag behöver Esa fullmakt från regissören för att ta risker och en känsla av trygghet för att fritt kunna utnyttja intuition för att skapa liknande framgångar. Tilläggas bör att Esa anser att han inte kan välja när han använder intuition, eftersom man inte kan kontrollera det omedvetna.

Sammanfattningsvis kan konstateras att intuition är kopplat till bildskapande för filmfotografer och tillit från regissörens sida är viktig för att de skall kunna utnyttja sin intuition till fullo. Studien tyder på att filmfotografer använder intuition för att skapa ett bildberättande som har ett högre värde än ”by the book” bilder, och dessa bilder av mervärde behöver inte hålla sig inom ramarna för filmfotograferingens konventioner. Intuition har en viktig roll, eftersom den hjälper filmfotografer att skapa bättre bilder än *studium* bilder och hjälper dem att åstadkomma bilder som har ”detta någonting”, dvs. *punctum*.

Det finns likheter i det sätt som Sami och Eija-Liisa använder intuition som en del av sin kreativa process. Även om de också är visuella berättare med den rörliga bilden som medium är inte användningen av intuition kopplad till inspelningssituationen på samma sätt som den är för filmfotograferna. Helt som Esa och Marita talar de också om att betrakta

och ta till sig intuitionen, men deras kreativa process skilde sig så till vida att de kan utnyttja tid på ett annat sätt. De kommunicerar med sitt material över en längre tid även om användning av intuition också för dem handlar om att låta sinnet var öppet och att låta materialet eller omgivningen tala till dem. Sami vill ge sig själv tid för att kunna se – för honom är att se och betrakta ungefär synonymt med intuition. Tid är alltså en förutsättning för att se, ifrågasätta och reflektera, vilket sporrar till intuition. Den hjälper honom att hitta på och testa olika saker och som följd kommer han på kreativa lösningar. Eija-Liisas kreativa process börjar med en fråga som hon finner så intressant att den utvecklas till ett ämne som hon vill jobba med. Under hela denna kreativa process, som kan vara i år, samlar hon på sig en väldig mängd information och material, som kan te sig vara totalt lösryckta från varandra. Hon använder intuition för att låta inbördes samband uppenbara sig för henne. Den hjälper henne att se mönster så att hon börjar se vad slutprodukten kommer att bli. För Eija-Liisa är intuition alltså framför allt ett förhållande mellan olika element som kommunicerar med varandra och med slutprodukten. Förutom att både Sami och Eija-Liisa antyder att intuitionen uppenbarar sig som från ingenstans uttryckte de också att intuitionen är ett sätt för dem att ”ta sig genom muren” för att komma åt slutprodukten. I detta fall är deras begränsade rationella tänkande en mur och den omedvetna intuitionen kan få dem att se samband och lösningar som de annars inte skulle se. Studien visar ytterligare, i enlighet med tidigare forskning att intuitionen är speciellt viktig då man skapar visioner under den kreativa processen (Raami, 2015). Jag vill dock igen betona att bildberättarna tycker att intuition är en mycket vardaglig och självklar del av deras arbete.

Även om studien bidrar med intressant kunskap om filmfotografers och videokonstnärers användning av intuition som en del av den kreativa processen känns flera frågor obesvarade. Mina forskningsfrågor och syfte var brett och en stramare avgränsning kunde ha gett mer specifik och koncentrerad information om ämnet. Att ha med personer från olika branscher gav studien ett mervärde men samtidigt drogs studien i olika riktningar istället för att vara fokuserad. Vidare försökte jag undvika förutfattade meningar i intervjuerna och låta diskussionen gå den väg som den ville gå, men en starkare kontroll över situationen kunde å sin sida ha genererat mer detaljerade beskrivningar på det sätt som intuition används. I resultatredovisningen kunde jag endast lyfta fram vissa aspekter av de komplexa och mångfasetterade utsagor som bildberättarna gav och jag känner att alla aspekter

av bildberättarnas kunskap inte rymdes med i detta arbete. En annan brist i arbetet enligt mig är att det inte innehåller några bilder – trots att studien behandlar visuellt berättande. Med tanke på vidare forskning tycker jag att det skulle vara intressant att visuellt inkorporera informanternas exempel på de bilder där intuition använts. Jag tror att det skulle göra det lättare för forskaren och läsaren att se, tolka och förstå vad intuition betyder för bildberättare och vidare hur intuition utnyttjas och används av dem. Med endast två filmfotografer och två videokonstnärer kan man ytterligare inte dra några slutsatser om hur intuition används hos filmfotografer och videokonstnärer generellt sett. Det skulle också vara intressant att se hurdan information en kvantitativ studie kunde hämta.

Dessutom funderar jag vilken roll intuition har under bildplaneringsprocessen hos filmfotografer. Videokonstnärerna talade om hur viktig intuitionen är då de skapar visioner, och planerandet av bilder är ju också en del av filmfotografers arbete. Därför finner jag det intressant att den aspekten av den kreativa processen inte nämndes av dem. Under arbetets gång fick jag också märka att det finns lite information om speciellt de konstnärliga element som är en del av filmfotografers kreativa process. Det kändes beklagligt att vara tvungen att vända sig till andra branscher för att hitta information om hur intuition används som en del av den kreativa processen. På grund av intuitionens potential är det viktigt att fortsätta forska i ämnet. Forskning i filmfotografens kreativa process kunde förutom att vidga förståelsen för yrket också bidra med ny information om intuition, eftersom filmfotografer arbetar i en miljö som sporrar intuitivt tänkande.

Denna studie visar att intuition kan betyda olika saker för bildberättare och i praktiken användas på olika sätt. En gemensam nämnare är att intuition är ett sätt att se – se bilder, se samband, se känslor, se något nytt och oväntat. Intuition innebär att lyssna till det som det undermedvetna berättar och att kommunicera med sin omgivning. Den kan uppenbara sig utan att en bildberättare vet hur det sker och utan att hen medvetet har tänkt på saken kan lösningen presentera sig. Tack vare intuition kan de se och göra sådant som de inte skulle kunna göra i ett medvetet tillstånd. Intuition används ibland nästan synonymt med ordet kreativitet och är av essentiell betydelse för att konstnären ska kunna bidra med något av högt konstnärligt värde, något som verkligen berör tittaren. Som följd ser jag med förväntan fram emot kommande forskning i ämnet.

10 SLUTORD

Under min studietid har jag funderat en hel del på om jag har en egen röst eller en egen stil som filmfotograf, och om så är fallet, vilken är den stilen? Finns det över huvud taget någonting som inte redan är gjort och testat, som ingen tidigare sett? Jag tror att de flesta filmfotografer önskar att de skulle vara unika och exceptionella. Jag har aldrig märkt att jag skulle göra jobbet på något annat sätt än någon annan, utan snarare varit frustrerad av att märka att det finns så många saker som jag är dålig på, vilket ärligt talat har varit svårt för mig att svälja. Det som jag dock vet om mig själv som filmfotograf är att jag bryr mig väldigt mycket, har hög arbetsmoral och att jag ifrågasätter de val jag gör. Och jag har alltid känt som filmfotograf att det viktigaste att fånga är en känsla, att se det sårbara i karaktärerna, i människan. Därför är det viktigt att alltid försöka förstå vad som är kärnan i ett manus och den känsla som jag ska förmedla i mitt visuella berättande. Jag brukar försöka visualisera otaliga alternativ för att garanterat förmedla den specifika känslan på bästa sätt. Utan att alltid veta hur jag ska komma åt den har jag åtminstone försökt. Jag har försökt använda intuition för att leda mig rätt på vägen – för att känna efter, för att märka eller att se om något fattas. Vad som fattas för att göra bilden till punctum – en skitig eller färggrann fläck på ett oväntat ställe, något, som gör det personligt, som gör helheten hel. Något som blir pricken på i:et, som gör att det känns.

Som följd av ovanstående har jag tänkt mycket på min egen kreativa process och min användning av intuition. Därför blev jag väldigt lättad av att höra Marita, Esa, Sami, och Eija-Liisa tala om hur de använder intuition. Jag kunde känna igen mina egna inre kamper i deras berättelser och i deras ordval, som osäkerhet och rädsla. Det var skönt att höra att dessa känslor är en del av den kreativa processen, de hör rentav till! Under alla intervjuer hade jag svårt för att inte konstant avbryta bildberättarna – jag ville hela tiden utropa saker i min iver som att *”nu förstår jag!”* och *”jag har känt helt lika, men jag har bara inte förstått hur dessa saker hänger ihop”*. Det var helt enkelt skönt att höra dessa etablerade personer tala om att de inte alltid vetat vad de håller på med och att känslan av osäkerhet eller ovisshet kan vara en livsviktig del av den kreativa processen.

Det var tydligt att den kreativitet som ingår i filmfotografens arbete är en självklarhet för de som är i branschen. Att vara filmfotograf är så mycket mera än teknik och regler, så

mycket mera än att vara en operatör. Det kom fram att man kan använda sin intuition på flera olika sätt under den kreativa processen, och därför har mitt intresse för intuition definitivt inte släckts utan nyfikenheten har bara vuxit. Likaså hoppet om att utvecklas som filmfotograf.

KÄLLOR

- Av-arkki*, 2018, Sami van Ingen, Tillgänglig: <http://www.av-arkki.fi/taiteilijat/sami-van-ingen/> Hämtad: 6.3.2018
- Barthes, R., 1981, *Camera Lucida – Refelctions on Photography*, Straus and Giroux, Farrar.
- Bckstry*, 2016, Tillgänglig: <http://bckstry.org/cinematography-is-an-intuition/> Hämtad: 11.9.2016
- Behling, O. & Eckel, N. L., 1991, Making sense out of intuition, *Academy of Management Executive*, 5 (1), s. 46-54.
- Box, H. C., 1999, *The Gaffer's Handbook: Film lighting practices, equipment & electrical distribution*, Oxford, Focal Press.
- Brown, B., 1996, *Motion Picture and Video Lightning*, Focal Press cop., Boston.
- Brown, B., 2002, *Cinematography, Theory and Practice: Image Making for Cinematographers, Directors & Videographer*, Burlington, Focal Press cop.
- Church, M. J., 2005, Intuition, leadership, and decision making: a phenomenon. *University of Phoenix, School of Business*. Doktorsavhandling.
- Collins, S., 2011, *Reed Morano: Relies on Intuition*, Tillgänglig: <http://variety.com/2011/film/news/reed-morano-relies-on-intuition-1118031771/> Hämtad: 11.9.2016
- Conlisk, J., 1996, Why bounded rationality?. *Journal of Economic Literature*, 34 (2), s. 669-700.
- Crystal Eye*, 2018, Biography/CV, Tillgänglig: http://crystaleye.fi/eija-liisa_ahtila/biography-cv Hämtad: 9.3.2019
- Dane, E. & Pratt, M. G., 2007, Exploring intuition and its role in managerial decision making. *Academy of Management Review*, 32 (1), s. 33-54.
- Dane, E. & Pratt, M. G., 2009, Conceptualizing and measuring intuition: A review of recent trends. *International Review of Industrial and Organizational Psychology*, s. 1-40.
- Dane, E., Rockmann, K. W. & Pratt, M. G., 2012, When should I trust my gut?: Linking domain expertise to intuitive decision-making effectiveness. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 119 (2), s. 187-194.
- Denscombe, M., 2009, *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund.

- Eija-Liisa Ahtila*, 2018, Wikipedia, Tillgänglig: https://sv.wikipedia.org/wiki/Eija-Liisa_Ahtila Hämtad: 25.2.2018
- Elonet*, 2018, Esa Vuorinen, Tillgänglig: <http://www.elonet.fi/fi/henkilo/100066> Hämtad: 25.2.2018
- Elonet*, 2018, Marita Hällfors, Tillgänglig: <https://www.elonet.fi/fi/henkilo/143142> Hämtad: 25.2.2018
- Esa Vuorinen*, 2018, Wikipedia, Tillgänglig: https://fi.wikipedia.org/wiki/Esa_Vuorinen Hämtad: 6.3.2018
- Fejes A. & Thornberg R. (red.), 2009, *Handbok i kvalitativ analys*, Liber, Stockholm.
- Fitt, B. & Thorney J., 2002, *Lightning Technology: a guide for television, film and theatre*, 2. uppl., Focal Press, Oxford.
- Frilander, A., 2018, Miksi me tunnemme rakkautta vain omanlaisiamme kohtaan, kysyy Eija-Liisa Ahtila uudessa taideteoksessaan – ja antaa sinulle hetkeksi simpanssin kädet, *Helsingin Sanomat*, 2.3.2018.
- von Gegerfelt Kronberg, S., 2012, *Vilja, självtillit och ansvar: kunskapens konstruktion i skapande processer*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Gigerenzer, G. & Goldstein, D. G., 1996, Reasoning the fast and frugal way: Models of bounded rationality. *Psychological Review*, 103 (4), s. 650-669.
- Hammond, K. R., 1996, *Human judgment and social policy: Irreducible uncertainty, inevitable error, unavoidable injustice*, Oxford University Press, New York.
- Hammond, K. R., 2000, *Judgments under stress*. Oxford University Press, New York.
- Hatch, J. A., 2002, *Doing qualitative research in education settings*. State University of New York Press, Albany.
- Hogarth, R., 1988, *Judgment and choice: The psychology of decision*, 2. uppl., Wiley, Chichester.
- Hogarth, R. M., 2002, Deciding analytically or trusting your intuition? The advantages and disadvantages of analytic and intuitive thought. *Pompeu Fabra University*
- Holme, I. M. & Solvang, B. K., 1991, *Forskningsmetodik: Om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Studentlitteratur, Lund.
- Hällsten, A., 2012, Marita Hällfors bakom kameran, *Hufvudstadsbladet*, 13.3.2012.
- Hänninen, H., 2017, Taiteilija Sami van Ingen: Taiteen opiskelu on ajattelun kehittämistä Tillgänglig: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/05/23/taiteilija-sami-van-ingen-taiteen-opiskelu-ajattelun-kehittamista> Hämtad: 6.3.2018

- Intuitiota voi hyödyntää tietoisesti*, 2015, Aalto Yliopisto, Tillgänglig: <http://www.aalto.fi/fi/current/news/2015-03-05-002/> Hämtad: 11.9.2015
- Johnson-Laird, P. N., 2006, *How we reason*. Oxford University Press, Oxford
- Jung, C. G., 1981, *The collected works of C. G. Jung. Vol. 6, Psychological types*. R. F. C. Hull (red.), Routledge & Kegan Paul, London.
- Khatri, N. & Ng, H. A., 2000, The role of intuition in strategic decision making. *Human Relations*, 53 (1), s. 57-86.
- Kvale, S., 1997, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur, Lund.
- Kvale, S. & Brinkmann, S., 2009, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund.
- König, C. J., Jöri, E. & Knüsel, P., 2011, The amazing diversity of thought: A qualitative study on how human resource practitioners perceive selection procedures. *Journal of Business and Psychology*, 26 (4), s. 437-452.
- Lauri, S. (red.), 1992, *Beslutsfattande i vårdprocessen*, Utbildningsstyrelsen, Helsingfors.
- Lauri, S., Eriksson, E. & Hupli, M., 1998, *Hoidollinen päätöksenteko*, Werner Söderström Osakeyhtiö, Juva.
- New York Film Academy, 2015. Tillgänglig: <https://www.nyfa.edu/student-resources/cinematography-hacks-toolbag-essentials-no-dp-should-be-without/> Hämtad: 11.9.2016
- Patton, M. Q., 1990, *Qualitative evaluation and research methods*, 2. uppl., CA: SAGE, Newbury Park.
- Patton, M. Q., 2002, *Qualitative research & evaluation methods* 3. uppl., CA: SAGE, Thousand Oaks.
- Raami, A., 2015, *Intuition Unleashed: On the application and development of intuition in the creative process*. Aalto University, Department of Media. Doktorsavhandling
- Rastas, P., 2015, *Hämmmentäviä Kuvatarinoita*, Tillgänglig: <http://www.av-arkki.fi/fi/toiminta-ja-palvelut/vuokrattavat-koosteet/view/larjosto/rastas/> Hämtad: 16.4.2018
- Rydenlund, K., 2012, *Vårdandets imperativ i de yttersta livsrummen: Hermeneutiska vårdande samtal inom den rättspsykiatriska vården*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Sadler-Smith, E. & Shefy, E., 2004, The intuitive executive: Understanding and applying 'gut feel' in decision making, *Academy of Management Executive*, 18 (4), s. 76-91.

- Samples, Bob. 1976, *The metaphoric mind: A celebration of creative consciousness*. Addison-Wesley, Reading (Mass.).
- Shank, G. D., 2006, *Qualitative research: a personal skills approach*, 2. uppl., Pearson, Upper Saddle River, New Jersey.
- Simon, H. A., 1982, *Models of bounded rationality: Vol. 2, Behavioral economics and business organization*. MIT Press, Cambridge, Mass.
- Simon, H. A., 2000, Bounded rationality in social science: Today and tomorrow. *Mind & Society*, 1 (1), s. 25-39.
- Tervonen, K., 2013, Koko maailma kameran kautta, *Sylvi*, 22.1.2013. Även tillgänglig: <http://sylvfi.fi/2013/01/koko-maailma-kameran-kautta/> Hämtad: 23.2.2018
- Videotaide, 2018, Wikipedia, Tillgänglig: <https://fi.wikipedia.org/wiki/Videotaide> Hämtad: 10.3.2018
- Ylänen, H., 2000, Professori Esa Vuorinen koului uudet elokuvaajat, *Helsingin Sanomat*, 14.1.2000.

BILAGOR

Bilaga 1. E - post

Hei!

Nimeni on Sophie Feldt ja kirjoitan parhaillaan kandidaatintutkielmani mediakulttuurin laitoksessa ammattikorkeakoulu Arcadassa. Pääaineeni on elokuvaus ja leikkaus. Otan teihin yhteyttä, koska toivon saavani haastatella teidät kandidaatintutkielmani varten.

Kandidaatintutkielmani käsittelee elokuvaajan ja videotaiteilijan intuition käyttöä ja merkitystä osana luovaa prosessia. Toivon, että työni pystyy nostamaan esille elokuvaajan työn taiteellisia puolia ja tällä tavalla lisätä tietoa siitä. Ohjaajani on Robert Nordström.

Tutkimus toteutetaan haastatteluilla. Haastattelut tehtäisiin mahdollisuuksien mukaan maaliskuun alussa esim. toimistollanne, teidän kotonanne tai vaikka koulussani – tärkeintä on, että tunnette olonne mukavaksi ja voimme keskustella rauhassa ilman häiriötekijöitä. Haastattelu kestää enintään tunnin. Mikäli haluatte, voitte keskeyttää yhteistyön milloin tahansa, myös haastattelun jälkeen.

Teidän yhteistyönne olisi todella arvokasta ja toivottavasti teillä on aikaa ja innostusta kertoa kokemuksistanne! Olisin siitä erittäin kiitollinen!

Odotan ystävällisesti yhteydenottoanne viikon sisällä, joko sähköpostitse tai soittamalla.

Ystävällisin terveisin,

Sophie Feldt

044 570 4444

sophie.feldt@gmail.com

Bilaga 2. Skriftligt medgivande

Suostumuslomake

Hyvä elokuvaaja/videotaiteilija,

Tämä kandidaatintutkielma käsittelee elokuvaajan ja videotaiteilijan intuition käyttöä ja merkitystä osana luovaa prosessia. Toivon, että työni pystyy nostamaan esille elokuvaajan työn taiteellisia puolia ja lisätä tietoa siitä.

Tutkimus tehdään Ammattikorkeakoulu Arcadan Mediakulttuurin laitoksessa. Ohjaajana toimii Robert Nordström.

Tutkimus toteutetaan haastatteluilla. Haastattelu perustuu etukäteen laadittuihin kysymyksiin, mutta tarvittaessa haastateltavalle voidaan esittää lisäkysymyksiä ja keskustelu saa elää. Haastattelu kestää noin tunnin ja se nauhoitetaan. Mikäli haluatte, voitte keskeyttää yhteistyön milloin tahansa, myös haastattelun jälkeen.

Aineisto kokonaisuudessaan on vain minun ja ohjaajani käytössä ja tutkimuksen tuloksia käytetään ainoastaan tähän kandidaatintutkielmaan. Osia haastattelusta litteroidaan ja voidaan käyttää tutkielmassa lainauksina. Tutkielmassa tarkennetaan, mitkä lainaukset ovat sinun, eli nimesi julkaistaan tutkielmassa. Lainaukset kirjataan suomeksi, muu teksti kirjoitan ruotsiksi.

Allekirjoitettu osallistuu tutkimukseen ja suostuu haastateltavaksi:

Paikkakunta ja päivämäärä

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Ota mielellään yhteyttä, jos sinulla on kysyttävää:

Sophie Feldt, sophie.feldt@gmail.com, puh. + 358 44 570 4444

Ohjaaja Robert Nordström,
Senior Lecturer in Media Culture, Department of Culture and Communication
robert.nordstrom@arcada.fi, puh. +358 207 699 587
Ammattikorkeakoulu Arcada
Jan-Magnus Janssonin aukio 1

Bilaga 3. Intervjuguide

Alku: kysymyksiä intuitiosta:

1. Lyhyesti: työprosessisi?
2. Miten määrittelisit tai kuvailisit intuitiota? (Mitä se tarkoittaa sinulle?)
3. Milloin, tai missä vaiheessa, luovaa prosessia käytät intuitiotasi? (Voitko antaa esimerkin?)
4. Millä tavalla käytät intuitiota? (Voitko kuvailla? Miten teet, kun käytät sitä?)
5. Onko ollut tietty ajankohta urassasi, kun olet käyttänyt intuitiotasi enemmän? Milloin ja minkä takia?

Tarkentavia kysymyksiä: (Tunne, herkkyys, valppaus)

6. Miten huomaat, että se on intuitiota?
7. Voitko antaa esimerkin / kertoa muiston siitä, kun olet käyttänyt intuitiotasi?
8. Miten tai millä tavalla se vaikutti lopputulokseen, tai valintoihin sen jälkeen?
9. Tiedätkö milloin ja minkä takia aloitit ajattelemaan tai tiedostamaan ”näitä asioita”? (Oliko se tietty ajankohta urassasi? Oliko se ”olemassa” jo ennen aloitit tässä alassa – onko se synnynäinen, vai kehittykö se ajan myötä kokemuksella, tyhjyydestä?)

Triggeri

10. Mitkä olosuhteet herättävät tai toimivat triggerinä sinun intuitiiviseen ajatteluun?

Kehitys

11. Millä tavalla hyödynnät intuitiotasi? Mikä intuition rooli on työssäsi?
12. Oletko yrittänyt kehittää intuitiotasi? Millä tavalla?

Kysymyksiä, lisättävää? Haluatko kiteyttää?

Lisäkysymyksiä:

13. Missä tilanteissa on tehokkaampaa kuunnella ja luottaa intuitioon? Onko se tietoinen työkalu?
14. Intuition hyödyt ja haitat? (Milloin ei saisi kuunnella intuitiotaan?)
15. Saatko/voitko aina käyttää sitä? Vai onko joskus pakko syrjäyttää? Onko siinä riskinsä käyttää? Onko sitä aina mahdollista käyttää – löytyykö ulkoisia esteitä?